

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ζ' • ΤΕΥΧΟΣ 61 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1983 • ΤΙΣΡΙ 5744

Τό σάλπισμα, ξυλόγλυπτο "Αμστερνταμ, 1707

שנה טובה

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΝΑΖΙΣΜΟΥ

‘Ομιλία τοῦ κ. Per Ahlmark¹ κατά τήν
«Έβδομάδα Ραούλ Βάλλεμπεργκ»
Ιερουσαλήμ, 11 Μαΐου 1983

Θά μους έπιτρέψετε νά είμαι πολύ ειλικρινής. Ύπάρχει κάποιο στοιχείο υποκρισίας στήν Εύρωπη τήν ώρα πού πενθεῖ γιά τό δλοκαύτωμα καί τιμᾶ τόν Ραούλ Βάλλεμπεργκ².

“Οχι πώς δέν άναγνωρίζουμε δτι ή σφαγή ξει έκατομμυρίων Έβραιών ήταν ένα άνεπανάληπτο έγκλημα στήν άνθρωπινη ιστορία. Οχι πώς άρνούμαστε δτι ο

Βάλλεμπεργκ είναι ίσως, δ ἀγνότερος κι δ μεγαλύτερος ήρωας του εικοστού αιώνα. Αύτά τά άναγνωρίζουμε. Έκατομμύρια Εύρωπαιοι αισθάνονται άκομα ντροπή γιά τή γεννοκτονία αυτή πού ελαβε χώρα σε δρισμένες άπό τίς πατρίδες μας ή γιά τό γεγονός δτι δρισμένες άλλες χώρες έκλεισαν τά μάτια τους μπροστά στό κακό. Έπιπλέον, έμεις τής γενιάς μου, πού μεγαλώσαμε μετά τό Όλοκαύτωμα, γνωρίζουμε δτι ένα έθνος ποτέ δέν μπορεί νά ζεφύγει άπό τό παρελθόν του. Μπορούμε νά άποδείξουμε δτι έχουμε άλλάξει ριζικά, άλλά θά πρέπει νά άναγνωρίσουμε δτι ή ενοχή του χτές άποτελεί εύθυνη γιά τό σήμερα. Καί μέ αύτόν τόν τρόπο μπορούμε νά άντιμετωπίσουμε τήν Εύρωπαική ύποκρισία. Τό Yad Vashen (ένα μουσείο πού άρχειοθετεί τήν ιστορία του Όλοκαυτώματος) μάς δείχνει τί μπορεί νά συμβεί δταν δέν άντιστεκόμαστε στόν άντισημιτισμό. Οι άντισημίτες άρχιζουν πάντα άπό τούς Έβραιους, άλλά ποτέ δέν σταματούν σ’ αύτούς. Ο άντισημιτισμός άποτε-

λεί πάντοτε ένα προσκλητήριο γιά τήν καταστροφή τών δημοκρατικών άξιών καί θεσμών. Ή άνοχή τού άντισημιτισμού προκαλεί τήν καταστροφή. Τελικά, δλοι θά καταστούμε θύματα. Ο Ραούλ Βάλλεμπεργκ μάς διδόκει δτι δλοι μας πρέπει νά συμμετέχουμε σέ δ, τι συμβαίνει τριγύρω μας. Κάθε δτομο έχει ένα καθήκον: νά άντισταθεί στίς δυνάμεις τού μίσους δταν προσπαθούν νά ύποτάξουν τόν πολιτισμό. Ο Βάλλεμπεργκ έπανεβεβαίωσε τό πιστεύω τής δημοκρατίας: έσου καί έγω σάν άτομα μπορούμε νά κάνουμε πολύ περισσότερα άπό δτι πιστεύουμε γιά νά διαφυλάξουμε τήν άνθρωπότητα καί νά διασώσουμε ζωές.

“Εχουμε διδαχθεί καί θυμόμαστε έμεις στήν Εύρωπη αύτά τά δύο διδάγματα;

Μετά τό Όλοκαύτωμα, ξέρουμε δτι δt άντισημιτισμός δέν γνωρίζει σύνορα καί, συνεπώς, δτι πρέπει νά καταπολεμηθεί. Τότε, δημως, πολεμείστε τον άμεσως, δπουδήποτε τόν διακρίνετε! Στήν Εύρωπη έκτοξεύονται πάλι βόμβες έναντιον συναγωγών, Έβραικών σχολείων καί ίδρυμάτων. Έκείνοι πού διαπράττουν αύτές τίς ένέργειες πρέπει νά κυνηγηθούν, νά συλληφθούν καί νά καταδικασθούν μέ άποφασιστικότητα καί μέ δλα τά μέσα πού οι χώρες μας μπορούν νά έπιστρατεύσουν. Οι κυβερνήσεις μας πρέπει νά προστατέψουν τούς Έβραιους καί νά έντοπισουν τούς έχθρους τών Έβραιών μέ δλα τά νόμιμα μέσα πού διαθέτουν. Τόν περασμένο χρόνο

Συνέχεια στή σελ. 15

Έβραικό Τριώδιο

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΗΝΑ ΤΙΣΡΙ

Τό δημερολόγιο αποτελεί τό κατηχητικό τοῦ Έβραίου. Πάνω στά φτερά τοῦ χρόνου πού μᾶς δόηγει μέσα ἀπ' τή ζωή, ὁ Θεός κατέγραψε τά άθανατα λόγια τῆς διαδασκαλίας Του, καθιστώντας ἐτοι τίς μέρες καὶ τίς ἔβδομάδες, τούς μῆνες καὶ τά χρόνια, κήρυκες τῆς ἀληθείας Του. Σ' αὐτές τίς χρονικές περιόδους ὁ Θεός ἐμπιστεύθηκε τή διαφύλαξη τῶν διδασκαλιῶν Του, καθιστώντας τες ἐτοι πιό ἀφθαρτες καὶ πιό προσιτές ἀπ' δσο θά τίς καθιστούσε δι λόγιον οἰουδήποτε ἵερες ἡ διμβολιόμος οἰουδήποτε μηνυμέους ή βωμοῦ. Οἱ ἵερεις πεθαίνουν, τά μνημεῖα φθείρονται, οἱ ναοὶ καὶ οἱ βωμοὶ καταστρέφονται· ἀλλὰ δι χρόνος παραμένει αἰώνια καὶ κάθε νεογέννητη μέρα ἀναδύεται μέσα ἀπό τά σπλάχνα του πάντοτε φρέσκη καὶ ρωμαλέα. Όι ἵερες δέν μπορεῖ νά ἐπισκεφθεῖ παρό μόνο ἔναν περιορισμένο ἀριθμό ἀτόμων¹ οἱ ἵερεις καὶ τά μνημεῖα, οἱ ναοὶ καὶ οἱ βωμοὶ πρέπει νά ἀναμένουν μέχρι διοι δι ούνθρωπος τά ἐπισκεφθεῖ, ἐνώ το διοι τά χρείαζεται περισσότερο ἀκριβώς διταν είναι ἀπομακρυσμένος ἀπ' αὐτά. δταν βρίσκεται ἀποκλεισμένος μέσα στή δυστυχία τῆς ἀπομόνωσης. Αύτο δέν ισχύει γιά τά τέκνα του Χρόνου. Αύτα δέν περιμένουν τό πλησίασμα του άνθρωπου² ἔρχονται ἀπροσκάλεστα καὶ μᾶς σταματοῦν μέσα στόν πολυάσχολο στίβο τῆς ζωῆς, κατά τή διάρκεια κάποιας ἐπιτυχούς συναλλαγῆς ή κάποιας χαρᾶς, στή μοναχική ήρεμα της φυλακῆς ἢ στο κρεβάτι του πόνου καὶ τής ἀρρώστιας. Παντού φέρουν τό λόγο του Θεού, νουθετώντας καὶ προειδοποιώντας, ἐμπνέοντας καὶ ἀνάκουφηζοντας. Παντεπόπτης σάν τόν Αποστολέα του, δι χρόνος πλησιάζει ταυτόχρονα δλούς. Πλημμυρίζει τούς άνθρωπους κάθε ἥλικιας καὶ καθε κοινωνικής τάξης μέτις ίδες σκέψεις καὶ μέ διμοιρφά συναισθήματα.

ΡΩΣ ΑΣΑΝΑ: «Η ἐπέτειος τῆς «ἀπαρχῆς» τῆς «κρίσεως» καὶ τοῦ «λυτρωμοῦ»

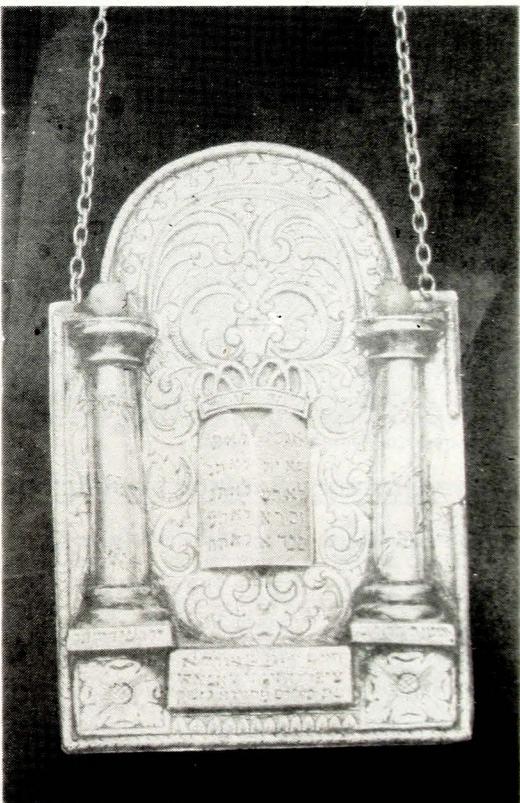
Ας ἀναλογισθούμε, λοιπόν, τό Ρώς³ Ασσανά τήν ἐπέτειο τῆς «ἀπαρχῆς», τῆς «κρίσεως» καὶ τοῦ «λυτρωμοῦ». Ισταταν ἐνώπιον μας σάν ἔνας θεικός προάγγελος σύνεσης καὶ χαρᾶς, φόβου καὶ γαλήνης, προειδοποίησης καὶ ἀνακοψίσης.

Τό ίουδαικό δημερολόγιο γνωρίζει δυό εἰδη ἑτών, ὅπως καὶ διοι εἰδη ἡμέρας. Τό ἐνα ἐτοι ἄρχιζει μέτο φθινόπωρο καὶ ἀφοῦ διανύσει τήν πορεία του μέσω χειμώνα, δνοιξης καὶ θέρους, ὀλοκληρώνεται πάλι τό φθινόπωρο. Τό ἀλλο ἐτοι, ἄρχιζει μέτο δινοιξη καὶ, παρά τό γεγονός δτι τό θέρος ὀκολουθεῖται ἀπό τό φθινόπωρο καὶ τό χειμώνα, καταλήγει στήν πάντοτε πρόσχαρη καὶ ἀνανεωμένη δνοιξη. Παρομοίως, ὑπάρχει μά μέρα πού ἄρχιζει τό βράδυ δταν τό πέπλο της νύκτας ξαπλώνεται πάνω σ' ὅλο τό ἔργο τῆς δημιουργίας, μά μέρα πού παρά τή λαμπρότητη τῆς χαραυγῆς καὶ τού μεσημεριού, καταλήγει πάλι στό βράδυ. Ή ἀλλη μέρα ἄρχιζει μέτον ἐρχομό τῆς πρωτας, πορεύεται πρός τή μεσημβρία καὶ ἀφοῦ διανύσει τίς σκιές τῆς νύκτας, καταλήγει πάλι στό πρωτ.

«Η βραδυνή» μέρα, πού διανύει τήν τροχιά ἀπό νύκτα σε νύκτα, είναι ἡ μέρα τῆς δημιουργίας, μέσω τής δησίας ὑπολογίζουμε τίς χρονικές περιόδους τού ἐπιγείου διδούπορικού μας. Στο ναό του Θεού, διμω, τό Μπέτ⁴ Αμικντάς ήμέρα

τού φωτός, ἡ μέρα πού διανύει τήν τροχιά ἀπό πρωτας μέχρι πρωτας, διποτελεῖ τήν κατευθυντήρια μονάδα. Έκει τά πάντα ἄρχιζαν τό πρωτι καὶ τελείωνταν τό πρωτι.

Τό «φθινωπορινό» ἐτοι, πού ἄρχιζει μέτο μήνα Τισρί πού ξεκινάει ἀπό τή συγκαμιδή τών σπαρτών καὶ τών ἀγαθών καὶ ὀλοκληρώνεται πάλι μέτο συγκαμιδή ἀντιστοιχεῖ μέτο ἐτοι τής δημιουργίας τής γῆς. Μέσω αύτού του δους μετράμε τά ἐτη τού κόσμου, τά χρόνια τῆς ζωῆς μας, τών ἐπιτευγμάτων μας, καὶ τής ἀπασχολήσεώς μας μέτο γήινα. Τό ἐτοι τής «ἀνοιξης» ἀπό τήν ἀλλη μεριά, πού ἄρχιζει μέτο μήνα Νισάν καὶ λήγει τόν ίδια μήνα, είναι τό ἐτοι του ιουδαϊσμού, τό ἐτοι τής ἀπολύτρωσης, τού ισραήλ καὶ τής ἀνθρωπότητας. Μέσω αύτού του δους μετράμε τήν ἐβραϊκή μας ζωή, ὑπολογίζουμε τούς μῆνες καὶ τίς γιορτές μας.

Ασημένιο διακοσμητικό τού Σέφερ — Τορά
(Ιερουσαλήμ 19ος αι.)

‘Ο διπλός ύπολογισμός έτῶν καί ήμερῶν ύπενθυμίζει τή διπλή ἀνθρώπην ύπόσταση

Mήπως αύτός διπλός ύπολογισμός έτῶν καί ήμερῶν δέν ἀντηχεῖ σάν τή σάλπιγγα τοῦ θανάτου καί τῆς ζωῆς, τοῦ ἀφανισμοῦ καί τῆς ἀναστάσεως, τῆς παροδικότητας καὶ τῆς αἰωνιότητας; Δέν θά πρέπει νά ξυπνᾶ μέσα μας τή συναίσθηση τῆς διπλῆς ύποστάσεως μας, τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ γῆνου καὶ παροδικοῦ μέδιο τοῦ θείο καί ἀκατάλυτο πού ἐνυπάρχει μέσα μας;

“Αν ἀφαιρέσουμε ἀπό τή ζωή μας κάθε τι πού μᾶς χαρακτηρίζει σάν Έβραιούς, τις ἀκμηδενίσουμε ἀπό τή ζωή τῆς ἀνθρωπότητας κάθε τι πού ἔχει συνεισφέρει ὁ Ιουδαϊσμός, τότε, δύντως, θά μετράμε τίς μέρες ἀπό νύκτα σέ νύκτα καὶ ὅλη ἡ ἀνθρώπινη ιστορία δέν θά ἀποτελεῖ παρά μά καταμέτρηση «νυκτεριών» ήμερῶν. ‘Ολες οι ὑπάρχεις δέν θά συνθέτουν παρά ἔνα ξεφύλασμένον καὶ μελαγχολική φθινόπωρο που μαραίνεται καὶ πεθαίνει. ‘Οσο ψηλά πάνω ἀπό τή γῆ κι ἀνέβει ὁ ήλιος τῆς εύδαιμονίας, η σκιά τῆς νύκτας, τελικά, θά σκεπάσει τά πάντα μέδιο της. ‘Οσο λαμπρά κι ἀν στολισθεῖ τό δένδρο τῆς γήινης ζωῆς, τό παραγωγικότερο καλοκαριό θά καλούσθει ἀπό τό φθινόπωρο καὶ ἡ ἐποχὴ μὲ τίς καταγγέλεις θά ἀπογυμνώσει αὐτό τό δένδρο ἀπό τό πλούσιο φύλλωμά του. ‘Οτι ξεπήδησε ἀπό τό χώμα, καταλήγει πάλι στό χώμα «τά πάντα πορεύονται πρός τή βοσκή τοῦ θανάτου», δέ Χρόνος διακρύσσει τήν παροδικότητα πάντων.

‘Αλιμόνο ἀν ἐπιτρέψουμε σ’ αὐτή τήν προσωρινότητα νά μᾶς ξεγελάσει, δην πιστέψουμε δήτι ή νεότητός θά διαρκέσει γιά πάντα, δητι ἀυτό πού ἀνθίζει ἡ έπιζηση, δητι ή ισχύς ποτέ δέν θά ἔξασθενίσει, δητι τό μεγαλείο είναι μά μονιμότητα, δητι ἡ χαρά καὶ ἡ εύδαιμονία είναι διτρωτά, δητι ὁ πλούτος ἀποτελεῖ ἔξασφάλιση, δητι τή γήινα μεγαλεία είναι αἰώνια! ‘Αλιμόνο σέ μᾶς δέν ἀγκαλιάσουμε αὐτές τίς ψευδαισθήσεις καὶ τίς καταστήσουμε τούς γήινους θεούς μας.

Πάνω ἀπό δύλα, θύμως, ἀλιμόνο σέ μᾶς ἀν τό Ιουδαϊκό πνεύμα πάψει νά μᾶς διδάσκει τόν ἀπό ἀνοιξη σέ ἀνοιξη ύπολογισμό τῶν γήινων χρόνων μας, δην ἡ γῆ καταστεῖ γιά μᾶς ἔνα νεκροταφεῖο μέ μνημάτα νά μᾶς περιστοιχίζουν ἀπ’ δύλες τής πλευρέως, δητι δένδρεύνας θά σκορπά πάνω ἀπό δύλα τόν τρόμο τοῦ ἀφανισμοῦ, δητι τό γέλιο θά θεωρεῖται ἀμαρτία, ἡ κάθη ἀπόλαυση παρανομία καὶ ἡ χαρά μωρία, ὕστε μέ φωνή γεμάτη ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία νά ἀναφωνήσουμε: «Ολα, δύλα είναι ματαίστρης».

Διότι, πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη τοῦτο: κατά τήν Ιουδαϊκή ἀντίληψη περί ἀγιοσύνης, τίποτε δέν ἐπάρχει χωρίς ἄξια. Τό Ιουδαϊκό ἱερό δέν κιθίσθει τά πάνω ἀπό μνημάτα, δένατος καὶ τά σημεῖα τοῦ θανάτου παρέμειναν μακρά ἀπό τόν περίβολό του. Στούς χώρους του δέν περπάτησε ἡ λύπη· οικοδομήθηκε γιά χαρά. Μέσα στόν περίγυρό του δέ Χρόνος ύπολογίζοταν ἀπό πρωΐ σέ πρωΐ.

‘Ο ἀνοιξιάτικος έβραικός παράδεισος

Tό Ιουδαϊκό πνεύμα σάν μονάδα ύπολογισμοῦ ἔχει τήν ἀνοιξη. ‘Ο ἀνοιξιάτικος παράδεισος - δχι ἔκεινος τοῦ δλλού κόσμου - τοποθετεῖται στήν ἀπαρχή τῆς ἀνθρώπινης ιστορίας. Τόν ἀνοιξιάτικό παράδεισο δραματίζεται ἐπίσης σάν τό στόχο τῆς ιστορίας, θέλοντας νά διδάξει γιά μιά ζωή ἐπί τής γῆς δητι τόπο δέν θάναι παροδικό, δητι πάντα δέν διαπνέονται ἀπό μά ἀκατάλυτη, αἰώνια, καὶ πρόσχαρη θεοσέβεια. Διδάσκει, συνεπώς, ἔναν τρόπο ζωῆς δητι ἀκόμα καὶ ὁ μόχθος καὶ ἡ ἐργασία, τό πένθος κι ὁ πόνος μετουσιώνονται σέ εὐλογία χαρᾶς. δητι ἀκόμα κι ὁ πιό βραχύβιος μικροοργανισμός, ἡ κάθη φευγαλέα στιγμή κατανοούνται ἀπό τό θείο πού ἐνυπάρχει στόν ἀνθρώπο, σά μιά ἀτέλειωτη ἀνθηση τελειότητας. Διδάσκει γιά μιά ζωή δητι δέντρων δένθη πάνω σέ τούτη τή γῆ καὶ δητι, μετά τήν καταγιδά τῆς νύκτας, χαίρεται μιά ἀτέλειωτη ἀνοιξη καὶ ἡμερήσια ἀναζωγόνηση. ‘Η ούσια τοῦ Ιουδαϊκοῦ μηνύματος νιά τή λύτρωση είναι ἡ διδαχή πρός τόν ἀνθρώπο νιά νά

μάθει νά μετρά καὶ νά ζει ἀπό πρωΐ σέ πρωΐ καὶ ἀπό ἀνοιξη.

Πρότοι, θύμως, μπορέσουμε νά ἀφομοιώσουμε τήν ἀληθινή ἰδέα τοῦ λυτρωμοῦ, πρέπει νά ἀκμηδενίσουμε καί νά ἀποβάλλουμε κάθε σφαλερή ἀντίληψη. ‘Ο ἥχος τῆς σάλπιγγας τοῦ φθινόπωρου πρέπει νά προπορευθεῖ τοῦ μηνύματος τῆς ἀνοιξης. Τήν ἀπαρχή κάθε ἐτούς τοῦ γήινου ὁδοιπορικοῦ μας ἔρχεται τό Ρώ Ασανά γιά νά καταρρίψει τίς πλάνες καὶ νά ἐκδώξει τίς ψευδαισθήσεις. Σκοπό ἔχει νά μᾶς διδάξει πών νά οικοδομήσουμε, ἐν μέσω τοῦ παροδικοῦ καὶ φθαρτοῦ, τή σκήνη τῆς ζωῆς μας μέχρι καὶ εὔτηξία πάνω σέ ἐδαφος καθαρό ἀπό πλάνες καὶ ψευδαισθήσεις.

Οι πλάκες τοῦ Νόμου καὶ ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Αιώνιο Δημιουργό.

Kάποτε οι πλάκες τοῦ Θείου Νόμου κείτονταν κομματιασμένες ἐπί τοῦ δρους Σινά. Οι περιπλανηθέντες πρόγονοι μας είχαν θέσει τό δρατο καὶ τό παροδικό πιό ψηλά ἀπό τό δρατο καὶ τό μόνιμο. ἔστρεψαν τίς καρδίες τους ἀπό τόν Αιώνιο Δημιουργό πρός μά φθαρτή ὑπαρξή θεοποιόντας τήν δρατή φύση στή μορφή τοῦ χρυσοῦ μόσχου. ‘Ελε ελοέα ισραελ’ (Εζ, 32:4), μέ τήν κραυγή ὅτι δέ αισθησιακού συνειδήτος κόσμος είναι δηθέος τους, ξεσκιώθηκαν τά χορεύοντα πλήθη σέ μά σισθησιακή ὄγαλλιαση. Γιά τό λόγο αὐτό οι πλάκες τοῦ Θείου Νόμου κομματιάσθηκαν. Διότι ἔκει δησού ή συνείδηση τῆς ἀνωτέρας θείας φύσεως τοῦ ἀτόμου, ἔκει δησού δένθη ἀνθρωπος δέν ἀνυψώνεται πάνω ἀπό τόν αισθησιακό κόσμο καὶ ἀπομακρύνεται ἀπό τόν δρατο πάλλοτε παρόντα ‘Υψιστο, ἔκει δησού δέν ού διαθρωπος ύποτάσσεται στήν αισθησιακή φύση, στήν δησού δάντιθετα δέ τοῦ προόρξει νά καταστεῖ ἀφέντης καὶ κύριος, δχι δούλος καὶ ὑπηρέτης, ἔκει δέν μπορεῖ ν’ ἀποτελέσει τό χώρο γιά τήν ἐγκαθίδρυση τοῦ Θείου Νόμου. ‘Εκεί, δέν ἐπάρχει χώρος γιά τήν προαγωγή καὶ μεταμόρφωση τής αισθησιακής ζωῆς μας σ’ ἔναν υμένο δόξης πρός τό Θεό’ δέν ἐπάρχει χώρος γιά τήν αινοικόμηση τοῦ ιεροῦ δησού θάνατο τό θεικό μεγαλείο καὶ ἀπό δησού θά ἐμπνέει καὶ θά καθοδηγεῖται δέ τοῦ ἀνθρωπο. Γιά αὐτό οι πλάκες τοῦ Νόμου κείτονται κομματιασμένες...

‘Αλλά ἡ πλάκη διαλύθηκε’ τό παραπέτασμα πού ἐμόδιζε τήν δραση τους σηκώθηκε. ‘Εκείνοι πού λάτρευσαν τό παροδικό χάθηκαν, τό θεοποιηθέν εικόνισμα τοῦ φθαρτοῦ καὶ παροδικοῦ κονιορποτιθήκε, καὶ λαός ἐπέστρεψε στόν Αιώνιο ‘Ενα, καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διακήρυξε ἀπό τά ούρανα ‘Σαλάχτι’ (‘Συγχώρεσα’). ‘Ο σύνδεσμος ἀποκαταστάθηκε, οι πλάκες τοῦ Νόμου παρεδόθησαν ἐκ νέ-

«ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΙΡΗΝΗΣ» ΣΤΟ ΙΣΡΑΗΛ

Hθεολογική Σχολή, πού μέ τόν τίτλο «Οίκουμενικό Ινστιτούτο» λειτουργεῖ στό Ισραήλ, γιορτάζει φέτος τήν συμπλήρωση δέκα χρόνων ἀπό τήν ἰδρυση της. ‘Οργανωμένη ἀπό τή Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, διέπεται ἀπό εύρος οι κουμενικό πνεύμα καὶ φοιτούν σ’ αὐτή πρόσωπα ἀνήκοντα καὶ σέ ἀλλες. ‘Ομολογίες. ‘Ως σήμερα, πέρασαν ἀπό τά θραύλα τής Σχολής αὐτής περί τούς 600 σπουδαστές. ‘Ο πρύτανής της καθηγητής κ. Ντόναλντ Νικολ δήλωσε χαρακτηριστικά: ‘Τό Ινστιτούτο μας είναι ἔνας τόπος δησού ποικίλα δόγματα συναντώνται μέσα σέ μιά ἀτμόσφαιρα φιλίας, μέ μόνη προϋπόθεση τήν κοινή πίστη στόν ‘Ενα Θεό’.

Μέ τήν εύκαιρια τής ἐπετείου ἀνακοινώθηκε δτι σχεδιάζεται τή ἰδρυση μάς ‘Ακαδημίας Ειρήνης’ στούς κόλπους της Σχολής μέ σκοπό τήν πρωθυπουργία καὶ καλλιέργεια σπουδών σχετικών μέ τό ίδεωδες τοῦ συμπληρωματικού πνεύματος, σέ βάση διαθρησκευτική.

Τό κτίριο τής Σχολής βρίσκεται στή δημόσια δόδο πού συνδέει τήν Ιερουσαλήμ μέ τήν Βηθλεέμ.

(“Εκκλησιαστική Αληθεία”, 1.7.1983)

ου και παραγγέλθηκε, για μιά άκομη φορά ή ανέγερσις του Σκηνώματος.

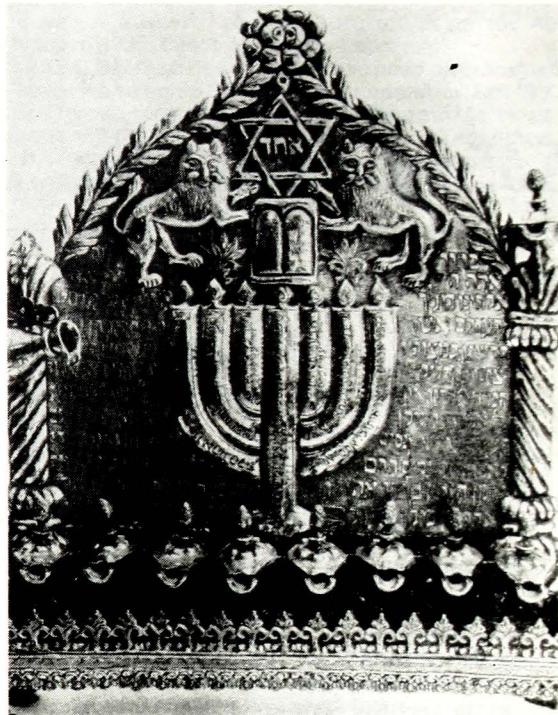
Ήταν ή δεκάτη τού μήνα Τισρί, πού άκούσθηκε ή λέξη «Σαλάχτι», έπισφραγίζοντας τήν έπιστροφή τού λαού όπο τήν ειδωλολατρική κατάπτωση στήν όποια είχε βιυθισθεῖ. «Τερονά» και «Τεσουβά», «Σελιχά», «Καπαρά», και «Τααρά», «Εμουνά», και «Σιμχά» («Σάλπισμα», και «Μετάνοια», «Συγχώρεση», «Εξιλεωση», και «Αγνότητα», «Πίστις» και «Χαρά», είναι τά στοιχεία πού συνθέτουν τό έφταχρωμό μήνυμα πού ό μήνας Τισρί διακηρύσσει ποός κάθε Έβραικό σπιτικό και πρός κάθε Έβραιο. Αύτα τά έφτα στοιχεία συνθέτουν τό δένδρο τής ζωής πού ό μήνας Τισρί φυτεύει μέσα μας και καλεί δλους, χωρίς καμιά έξαίρεση, νά στέρεξουμε ύπο τή σκιά τών φυλαμμάτων του. Ή «Τερουά» και ή Τεσουβά» συνθέτουν τή ρίζα τού δένδρου, ή «Καπαρά», ή «Σελιχά» και ή «Τααρά» τόν κορμό, ή «Σιμχά» και ή «Εμουνά», τούς δυναμωτικούς και ύγιεινούς καρπούς τού δένδρου τής ζωής. «Οποιος έπιθυμει νά γευθει και νά χαρει τούς καρπούς τού δένδρου δέν πρέπει νά άμελησει τή φροντίδα τής ρίζας του. Γιά νά ώριμάσ. ει ό καρπός του, πρέπει νά φυτέψουμε μέ φροντίδα και έπιμέλεια τή ρίζα μέσα στό πνεύμα μας.

Τό σάλπισμα τού σοφάρ: ή δόδος πρός τό Θεό

Τό σάλπισμα τού σοφάρ πρέπει νά διασκορπίσει τά δυνειρά και τίς πλάνες μέ τίς όποιες οι αισθήσεις μας καθησυχάζουν. Οι ήμέρες τής Τεσουβά μάς διδάσκουν πών νά ξαναβρούμε τή δόδο που δδηγει στό Θεό και πού μάς κατευθύνει στό Γιόμ Κιπούρ. Μαζί με τήν Καπαρά, τή Σελιχά και τήν Τααρά, καταστρέφονται οι γέφυρες πού μάς ένωνουν μέ τό παρελθόν και μάς παρέχεται καινούργιο και καθαρό δδαφος πάνω στό όποιο θά ανεγερουμε, κατά τή γιορτή τού Σουκώτ, μέ χαρά και εύδαιμονία τό σκήνωμα τής ζωής μας.

Τού έορταστικού αύτού τριωδίου, προπορεύεται ή «Γιόμ Τερουά», ή μέρα σαλπίσεως τού Σοφάρ. «Οπως στό παρελθόν διά τού ήχου τού Σοφάρ συναχθήκαμε στό δρός Σινά, έτσι διά τού ήχου τού Σοφάρ καλούμαστε νά έπιστρέψουμε στό Θεό. »Άλλος, τό σάλπισμα, τό Σοφάρ κήρυσσε τήν άπελευθέρωση τού δούλου, τήν έπιστροφή τού Φτωχού στήν έστια του και τήν έπανάκτηση τής περιουσίας του. «Ετσι, κάθε Ρώς Ασσανά ή ήχος τό Σοφάρ μάς καλεί νά έπιστρέψουμε στό Θεό, κήρυσσε τήν άπελευθέρωση τού κάθε ύπόδουλου τών αισθήσεων, καλεί τό Φτωχό και τό πλούσιο πρός τήν άληθινή εύδαιμονία, έκφραζει τήν έπιστροφή τού κάθε περιπλανώμενου στήν έστια του και καλεί τήν καρδιά και τό πνεύμα μας νά γιορτάσουν ένα καινούργιο Ιωβιλαίο. Τό Σοφάρ, τέλος, μάς καλεί νά έπιστρέψουμε στήν όδό τής ευθύτητας.

Πώς ζημως θά διακρίνει ή καθένας μας τήν δρθή δόδο; Πώς θά μπορέσει νά πορευθει στήν κατεύθυνση πρός τόν άληθι-

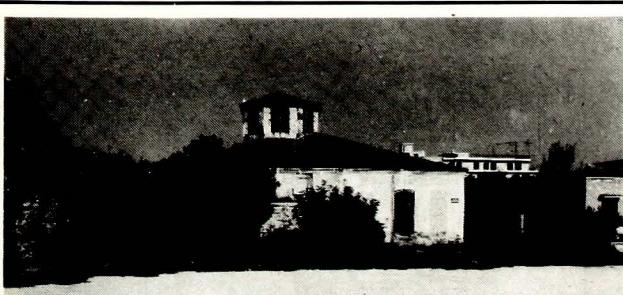

Ασημένια λυχνία Χανουκά
Αλεξανδρεία, Αίγυπτος 18ος αι.

νό στόχο; Τί είδους πυξίδα διαθέτουμε πού θά μάς κατευθύνει και θά μάς καθοδηγήσει μέσα από τήν άπεραντη θάλασσα τής ζωής; Ποιος θά δηγήσει στό ταξίδι αυτό δημού τά λάθη και οι αύταπάτες, τά πάθη και κάθε τι εύκαιριασκο και πρόσκαιρο μάς βομβαρδίζουν από άμετρητες κατευθύνσεις, δημού χιλιάδες ψευτοίερεις μάς συνιστούν τήν κάθε έσφαλμενη κατεύθυνση σάν τή σωστή δόδο;

Δέν είναι δυνατόν νά χάσουμε τό δρόμο. Η Κιβωτός τού Νόμου είναι ή Κιβωτός τής Συνθήκης πάνω στό Νόμο στηρίζεται ή Συνθήκη τού Θεού. Εκεί δημού πορεύεται η κιβωτός τής Συνθήκης, έκει προπορεύεται και τό καθοδηγητικό σύνενφο τού Θεού. Πρός αύτή τήν κατεύθυνση είναι ή δόδος μας, πρός τά έκει είναι ή εύλογία και ή χαρά.

H. Σ.

Η ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Μέ υπουργική άπόφαση ή Συναγωγή τής Κομοτηνής χαρακτηρίστηκε διατηρητέο μνημείο. «Οπως άναφέρεται σέ έγγραφο τής 4ης Έφορίας νεωτέρων Μνημείων:

«Η Συναγωγή τής Κομοτηνής είναι άπο τίς ελάχιστες σωζόμενες στήν Έλλαδα, ντοκούμεντο ιστορικό τής Έβραικής Κοινότητας πού έζησε έκει και παράλληλα μνημείο μέ μεγάλη άρχιτεκτονική άξια, χαρακτηριστικό τής άρχιτεκτονικής τών συναγωγών τής Αντολικής Εύρωπης και τής Βόρειας Αφρικής τόν 18ο και τόν 19ο αιώνα.

Η θέση τού παραπάνω κτιρίου είναι στό κέντρο τής πόλης τής Κομοτηνής στήν πλατεία τού αυτοκράτορα Θεοδοσίου, δίπλα στά Βυζαντινά τείχη».

(Φωτογραφία: T. De Vinney, κοπυράτ Έβραικο Μουσείου Έλλαδας).

Λάζαρος Βελέλης

ώς Καθηγητής Πανεπιστημίου

Θεσσαλονίκης

Στό τεύχος 60, ιούνιος 1983, τών «Χρονικών» δημοσιεύτηκε ή πολύ ένδιαφέρουσα μελέτη του κ. I. Σιακκή σχετικά με τό φιλολογικό καυγά μεταξύ των λ. Βελέλη καί M. Χατζη. Ό συγγραφέας άναφέρει (σ. 8) ότι, κατά πληροφορία τού κ. I. (Πέπου) Οβαδία, ό λ. Βελέλης διετέλεσε καθηγητής στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, «άλλα τακτικός ή έκτακτος είναι άνευακρίβωτα καί χρειάζεται πολλή έρευνα άκουμ, γιά τή συμπλήρωση τής βιογραφίας του». Έγνωρίζα ότι πράγματι ό λ. Βελέλης ήταν καθηγητής στή Φιλοσοφική Σχολή τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, άλλα παρακινούμενος άπό τούς λόγους τού κ. I. Σιακκή μελέτησα τό φάκελο τού λ. Βελέλη στό άρχειο τού Πανεπιστημίου, καθώς καί μερικές άλλες πανεπιστημιακές πηγές. Καρπός τής μελέτης αύτής είναι τό σημείωμα πού άκολουθει, τό όποιο εύχομαι νά τό συμπληρώσουν, μέ τίς προσωπικές τους άναμνησιες, παλαιοί μαθητές τού λ. Βελέλη.

τού

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

Έπικουρου Καθηγητή στή Νομική Σχολή
τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

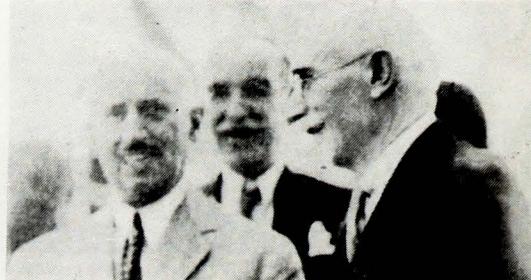
Από τή σύντασή του τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης προικίστηκε μέ πολλές καθηγητικές έδρες. Ήδη στά 1924 ο ίδρυτης του 'Αλεξανδρος Παπαναστασίου, άγορεύοντας στή Βουλή ώς πρωθυπουργός σχετικά μέ τό νομοσχέδιο περί άργανωσεως τού Πανεπιστημίου, έπεσήμανε τήν άναγκη μεγαλύτερης ειδικεύσεως τών σπουδῶν καθώς καί εύρυτητας τών διδακτέων μαθημάτων στό νέο Πανεπιστήμιο σέ σύγκριση μέ έκεινο τής 'Αθηνας.¹

Καρπός τής φωτισμένης αύτης έκπαιδευτικής πολιτικής ήταν τό Π.Δ. τής 7.10.1926 πού συνέστησε μεγάλο άριθμό έδρων στή Φιλοσοφική Σχολή, οί όποιες έκτός άπό τίς καθηρωμένες κατευθύνσεις τών σπουδῶν της, άφορούσαν σέ άσυνθίστα γιά τήν έλληνική άνωτάτη παιδεία άντικείμενα, όπως τήν Ιστορία-γλωσσα-φιλολογία κάθε βαλκανικού λαού χωριστά, τίς δυτικές φιλολογίες, τήν παπιρολογία, τή νεοελληνική άκομη λοχοτεχνία. Μεταξύ τών νέων αύτων έδρων ήταν καί μία πού τό περιεχόμενό της θά ξήρουσε κάπως παράξενα σέ πολλούς· τής Ιστορίας καί φιλολογίας τών 'Εβραιών καί τών άλλων Σημιτικών λαών. Είχε κριθεί άναγκαιο -πολύ σωστά άλλωστε- νά διδάσκεται ή ιστορία καί ή πλούσια πνευματική παράδοση τών σημιτικών λαών, ίδιατερα τών 'Εβραιών. Έπιπλέον, ή σύσταση τής έδρας αύτης άποτελούσε ένα έλαχιστο φόρο τιμῆς τής έλληνικής πολιτείας πρός τούς Ίσραηλίτες τής Θεσσαλονίκης. Η σύσταση τής ίδιας έδρας έπαναλήφθηκε άπό τό Π.Δ. τής 17.2.1928 καί διατηρήθηκε μέχρι τό 1939, όπότε μέ τό Β.Δ. άπο

2/4.10.1939 «περί καθορισμοῦ τοῦ εἰδους τῶν τακτικῶν έδρων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (πού ἐκδόθηκε σύμφωνα μέ τό άρθρο 50 τοῦ A.N. 1895/1939 «περί άργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης») η μεταξική δικτατορία κατήργησε καί αύτήν καί πολλές άλλες έδρες, άνακόπτοντας έτσι τήν έλπιδοφόρα έρευνητική πορεία τοῦ νέου Πανεπιστημίου μέ τήν είσαγωγή σ' αύτό τών στενού δρίζοντα καί έπαγγελματικού χαρακτήρα άργανωτικῶν προτύπων τοῦ άθηναϊκού πανεπιστημίου.

Καθηγητής

Τής έδρας αύτής έκτακτος έπικουρικός καθηγητής μέ τριετή θητεία έξελέγυ ό Λάζαρος Βελέλης. Ό διορισμός του έγινε τό Δεκέμβριο 1928 καί ο ίδιος άνελαβε τά καθήκοντά την 8.1.1929. Ταυτόχρονα άμως σχεδόν μέ τήν δρκωμοσία του, άνέκυψε ζήτημα καταλήψεως του άπό τό δριού ήλικιας, πού ήταν τότε τό έβδομηκοστό έτος. Ό Βελέλης φερόταν γεννημένος στά 1859, ένω όπως ο ίδιος δήλωσε σέ γεγραφό του (27.3.1929) είχε γεννηθεί στά 1863. Ή τελευταία χρονολογία άλλωστε άναγράφεται στό διδακτορικό του δίπλωμα καί στήν Jewish Encyclopedia. Τό Πανεπιστήμιο άποδέχθηκε τή διδασκαλία του έως όπου έληξε ή τριετής θητεία του στά τέλη τού 1931. Ή έδρα προκρούχθηκε πάλι καί μοναδικός ύπωψήφιος ήταν ό Βελέλης, πού έπανεξέλεγκε παμψήφιες έκτακτος έπικουρικός καθηγητής γιά μία τριετία. Ή Φιλοσοφική Σχολή δίστασε νά τόν έκλεξει τακτικό έξαιτίας τού γεγονότος ότι κατά τή διάρκεια τής καθηγητικής του θητείας καμιά νέα μελέτη δέν είχε δημοσιεύσει. Είναι χαρακτηριστικά πάντως τού έπιστημονικού του κύρους τά όσα τονίζονται στήν έκθεση τών εισηγητών καθηγητών I. Βογιατζίδη καί Γ. Γρατσιάτου:

Αλ. Παπαναστασίου — Ελ. Βενιζέλος

στήν τελετή ίδρυσεως τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«...Προκύπτει δηλαδή έκ τούτου ότι ούδεν νέον έργον έν τῷ μεταξύ ἐδημοσίευσεν ού ποψήφιος. Λαμβάνων δώμας ἀ-φορμήν ἐκ τῆς καθημερινῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐν τῷ Πα-νεπιστημά προήχθει εἰς ἐπεξεργασίαν θεμάτων τῆς εἰδικό-τητός του, δυναμένων νά ἀποτελεσθεὶς περισπουδάστων πρός δημοσίευσιν μελετῶν τό ὑποκείμενον. Τοιαύτας ἐν-νοούμενοι ού μόνον τὴν ἐποίησαν θεμάτων τῆς ἀναφερούμενην θεωρίαν περί τῆς ἀκμῆς τῆς ἔβραικῆς γλώσσης ἐν Παλαι-στίνη πρό τοῦ 70 μ.Χ. ἔξι ἐπιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσ-σης ὡςτε αὔτην ἀποκτήσει νέον πλούτον λέξεων καί κάλ-λος ἔκφράσεως· ἀλλά καί τίνας ἀλλας ὥν γνωστον ἐλάθομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημώ διδασκαλίας του, ὡς τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ Δευτερονομίου, τό περὶ τῆς ἐν Παλαιστίνη Σχολῆς καλουμένης Χαχαμῆς κ. Ἀλλ' ἔξιν ίδιας ἔξαρσεως θεωρούμεν τό γεγονός δτι ἀπό τρειτίας παρασκεύαζει νέαν ἐκδοσιν τῆς κατά το 1547 γενομένην νε-οελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου τῆς τυπωθεί-σης δι' ἔβραικῶν γραμμάτων, ἡς ἡ ἀνατύπωσις υπό τοῦ κ. Hesselīng τό 1897, μετά πολλῶν σαφαλάτων γενομένην περί τόν μεταγραμματισμόν, ἐπιβάλει τής ἔξι ἀρχῆς ἀνάληψιν τοῦ έργου υπό εἰδικοῦ ἀνδρός. "Επειτα ή συναγωγή τῶν ἔ-βραικῶν ἐπιγραφῶν ἦν ἐπιχειρήσεν ἐν τῇ Β. Ἐλλάδι δαπά-ναις τοῦ Πανεπιστημίου καί ή μελλουσσό δημοσίευσις αὐτῶν ἀναντιρρήτως ἔξασφαλίζει διά τὴν ιστορίαν ἀξιολογώτατον ἀπόκτημα..."²

Ἐρευνητής

Κατά τή διάρκεια τῆς δεύτερης θητείας του ὁ Βελέ-λης καταλήφθηκε ἀπό τό δρίο ἡλικίας. 'Η Σύγκλη-τος τοῦ Πανεπιστημίου δώμας ἐκτίμωντας τό έργο του καί τίς διδακτικές ἀνάγκες τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἀποφάσισε, σύμφωνα μέ τή διάταξη του ἄρθρ. 6 τοῦ N. 5583, στή συνεδρίαση τῆς 21.10.1933 νά παρατείνει τό δρίο ἡλικίας του γιά μία διετία. "Ετσι, ὁ Βελέλης

συνέχισε κανονικά τά μαθήματά του μέχρι τόν Αύ-γουστο 1935, ὁπότε ἀπεχώρησε ὁριστικά.

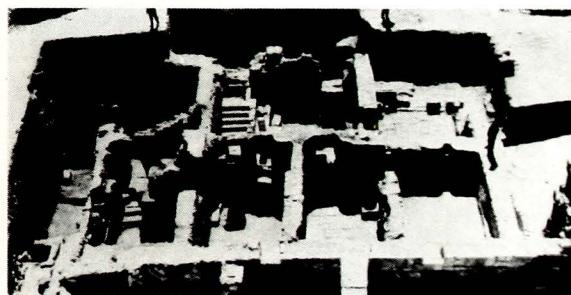
'Ο Λ. Βελέλης δέν περιορίστηκε μόνο σέ διδακτικό έργο, γιά τό όποιο θά μιλήσουμε παρακάτω. Στά 1930 διεήγαγε τέσσαρες ἐρευνητικές ἀποστολές ἐκ μέ-ρους τοῦ Πανεπιστημίου γιά περισυλλογή καί διάσω-ση ύλικού σχετικού μέ τήν ιστορία τῶν ισραηλιτικῶν κοινοτήτων τοῦ βορειοελληνικοῦ χώρου.

Οι ἀποστολές αύτές ἦταν οι ἔξις: α) Δυτική Μακε-δονία, 31.1-16.2, β) Ἀνατολική Μακεδονία καί Θράκη μέχρι τό Διδυμότειχο, 14.3-3.4, γ) Θεσσαλία α, 17-27.4, καί δ) ξανά στήν Καστοριά, 31.5-8.6, δημοτικό παρέλα-βε γιά λογαριασμό τοῦ Πανεπιστημίου τό σπανιώτα-το ἀντίτυπο τῆς μεταφρασμένης στή νεοελληνική καί μέ ἔβραική στοιχεία τυπωμένης Πεντατεύχου (Κων-σταντινούπολη 1547), γά τήν ἀγορά τοῦ όποιου τό Πανεπιστήμιο είχε ἐγκρίνει τό ποσό τῶν 5.000 δραχ-μῶν καί ὁ Βελέλης κατάφερε νά μειώσει τό τίμημα σέ 3.000 δρχ. μόνο. Τό ἀνεκτίμητης ἀξίας ἀντίτυπο αύτό ἀπόκειται στή Κεντρική Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀριστοτε-λείου Πανεπιστημίου μαζί μέ πολλά ἀλλα σπάνια ἔ-βραικά βιβλία, πού ἀν κρίνει κανείς ἀπό τόν ἀριθμό εισαγωγῆς τους, τήν ἀνεύρεση καί διασωσή τους δ-φελούμε επίσης στό Λ. Βελέλη.

"Ισως θά ἦταν περιττό νά τονιστεῖ ὅτι, ὅπως δλων τῶν οἰκονομικῶν υπολόγων σέ ἐπιστημονικές ἀπο-στολές, ἔτσι καί τοῦ Βελέλη δέν τοῦ ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό Λογιστήριο ὀλόκληρο τό ποσό πού είχε ἀρχι-κά ἐγκριθεῖ καί δαπανηθεῖ γιά τίς παραπάνω ἔρευνες (11.109 δρχ.). Γι' αύτό καί τοῦ παρακρατήθηκε ὁ μι-σθός τοῦ Αυγούστου 1935, ὁ τελευταῖος μισθός τῆς πανεπιστημιακῆς του καρριέρας, καί παρά τά ύπο-μήματά του ποτέ δέν τοῦ ἀποδόθηκε.

ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ενα ἀπό τά σημαντικά δοκίμια τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 19ου αιώνω είναι τοῦ Μάθιου "Αρνολντ" «Ἐβραϊσμός καί Ἑλληνισμός» (1869), δημοτικός ποιητής ὑποστηρίζει ὅτι δι' εύρωπαίκος κόσμος κινεῖται κατ' ούσιαν ἀνάμεσα σέ δυο σφαίρες ἐπιμροῦς: τόν Ἑλληνισμό καί τόν ἔ-βραϊσμό. 'Ο πρώτος ἐπιδιώκει νά βλέπει τά πράγματα τῆς ζωῆς δημοτικά είναι, καί δι' δεύτερος νά χειραγωγή-σει τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά, μέ ἀπότερο κοινό σκοπό τους τήν τελείωση ή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Σημειρίνοι με-λετητές δεμπερδεύουν μέ τό δίλημμα, κρύσσοντας τήν ταυτότητα τῶν δυο αὐτῶν ἀντίπαλων τάσεων στήν εύρω-παική σκέψη. "Οτι δηλαδή ἔβραική γλώσσα δέν είναι τίποτα παραπάνω ἀπό Ἑλληνικά κάπως καμουφλαρισμένα. Αύτού ύ-ποστηρίζει ἔνας ἔβραιος γλωσσολόγος τῆς ἔβραικῆς ἀρα-μαϊκῆς, ἀραβικῆς καί Ἑλληνικῆς πού ταυτόχρονα είναι καὶ δικηγόρος στό Λοδίνο. 'Ο Ιωσήφ Γιαχούντα, πού γεννήθη-κε πρίν ἀπό 82 χρόνια στό Κάιρο, στήν δύκωδή μελέτη του - 700 σελίδες - πού ἐκδόθηκε τίς μέρες αὐτές, ισχυρίζεται διτι οι ἀρχαῖοι ἔβραιοι προέρχονται ἀπό μιά διά τίς Ἑλληνικές φυλές. Πρίν ἀπό 4000 χρόνια, ὑποστηρίζει δι. κ. Γιαχούντα, τά Ἑλληνικά φύλα κατέβαιναν πρός τό νότο καί στήν κάθοδό τους χωρίστηκαν σέ δυο κύριες διμάδες, τούς ἀσιατικούς ἡ ἡπειρωτικούς "Ἑλληνες καί τούς εὐρωπαϊκούς ἡ θαλασσο-νούς "Ἑλλήνες. 'Η πρώτη διμάδα, στήν όποια περιλαμβάνονται οι ἔβραιοι καί οι Τρώες, κινήθηκε μέσω τῆς Μ. 'Ανατο-λῆς πρός τήν 'Ασια καί τήν 'Ινδia. 'Η δεύτερη, καταστάλαξε στή σημερινή 'Ἑλλάδα καί ἐποίκησε καί τά γύρω νησιά. Κα-

Βιζαντινό κτίσμα στήν Ιερουσαλήμ κοντά στό ιερό Μούντ

τά τόν ἔβραιο μελετητή, ἔνα κομμάτι τῶν ἔβραιών, ύπό τήν ἡγεσία τοῦ Ἀβραάμ. ἀποσχίσθηκε ἀπό τίς Ἑλληνικές φυλές ἐπειδή δι' Ἀβραάμ ἐπέμενε στή λατρεία τής μιᾶς αιώ-νιας δύναμης. Πιστεύει διτι δηλαδή δύναμη πού δι' Ἀβραάμ δύναμ-ζει. 'Ελ 'Ελιόν δέν είναι τίποτα ἀλλο ἀπό τόν "Ηλιο, τήν υ-πέρτατη δύναμη πίσα ἀπ' δλα τά φαινόμενα τοῦ σύμπαντος. Μέ ἀνάλογα παραδείγματα γεμίζουν οί 700 σελίδες καί δλ-λα μοιάζουν πειστικά κι ἀλλα τραβηγμένα. Πάντως, ἡ ἀνά-γνωση γιά τόν μή ειδικό είναι ἀρκετά δύσκολη καί γά δουσις ἀγοράσουν τό βιβλίο, πολύ δαπανηρή, ἀφού κοστίζει γύρω στής 7.000 δρχ.

(«Νέα», 25.7.1983)

Λάζαρος Βελέλης

ώς Καθηγητής Πανεπιστημίου

Θεσσαλονίκης

Στό τεῦχος 60, ιούνιος 1983, τών «Χρονικών» δημοσιεύτηκε ή πολύ ένδιαφέρουσα μελέτη του κ. I. Σιακκή σχετικά με τό φιλολογικό καυγά μεταξύ τών Λ. Βελέλη και Μ. Χατζημη. Ό συγγραφέας άναφέρει (σ. 8) ότι, κατά πληροφορία του κ. I. (Πέτου) Οβαδία, ό Λ. Βελέλης διετέλεσε καθηγητής στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, «άλλα τακτικός ή έκτακτος είναι άνευακρίβωτα και χρειάζεται πολλή έρευνα άκουμ, για τή συμπλήρωση τής βιογραφίας του». Έγνωριζα ότι πράγματι ό Λ. Βελέλης ήταν καθηγητής στή Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, άλλα παρακινούμενος από τούς λόγους του κ. I. Σιακκή μελέτησα τό φάκελο του Λ. Βελέλης στό άρχειο του Πανεπιστημίου, καθώς και μερικές δλλες πανεπιστημιακές πηγές. Καρπός τής μελέτης αύτής είναι τό σημείωμα πού άκολουθει, τό όποιο εύχομαι νά τό συμπληρώσουν, μέ τίς προσωπικές τους άναμνησεις, παλαιοί μαθητές του Λ. Βελέλη.

τοῦ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

Έπικουρου Καθηγητή στή Νομική Σχολή
του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

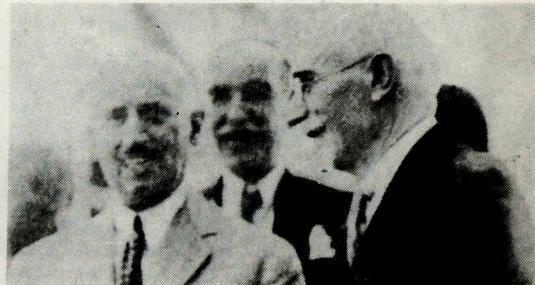
Από τή σύντασή του τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης προικίστηκε μέ πολλές καθηγητικές έδρες. «Ηδη στά 1924 ό ίδρυτης του 'Αλεξανδρος Παπαναστασίου, άγορεύοντας στή Βουλή ώς πρωθυπουργός σχετικά μέ τό νομοσχέδιο περί άργανωσεώς του Πανεπιστημίου, έπεστημε τήν άναγκη μεγαλύτερης ειδικεύσεως τών σπουδῶν καθώς και εύρυτητας τών διδακτέων μαθημάτων στό νέο Πανεπιστήμιο σέ σύγκριση μέ έκεινο τής 'Αθηνας.¹

Καρπός τής φωτισμένης αύτης έκπαιδευτικής πολιτικής ήταν τό Π.Δ. τής 7.10.1926 πού συνέστησε μεγάλο άριθμό έδρων στή Φιλοσοφική Σχολή, οί ποιεις έκτος από τίς καθιερωμένες κατευθύνσεις τών σπουδῶν της, άφορούσαν σέ άσυνθίστα γιά τήν έλληνική άνωτάτη παιδεία άντικείμενα, όπως τήν Ιστορία-γλωσσα-φιλολογία κάθε βαλκανικού λαού χωριστά, τίς δυτικές φιλολογίες, τήν παπιρολογία, τή νεοελληνική άκομη λοχοτεχνία. Μεταξύ τών νέων αύτων έδρων ήταν και μία πού τό περιεχόμενό της θά ξηρούσε κάπως παράξενα σέ πολλούς τής Ιστορίας και φιλολογίας τών 'Εβραιών και τών άλλων Σημιτικών λαών. Είχε κριθεί άναγκαιο -πολύ σωστά άλλωστε- νά διδάσκεται ή Ιστορία και ή πλούσια πνευματική παράδοση τών σημιτικών λαών, Ιδιαίτερα τών 'Εβραιών. Έπιπλέον, ή σύνταση τής έδρας αύτης άποτελούσε ένα έλαχιστο φόρο τιμῆς τής έλληνικής πολιτείας πρός τούς Ίσραηλίτες τής Θεσσαλονίκης. Ή σύνταση τής ίδιας έδρας έπαναλήφθηκε από τό Π.Δ. τής 17.2.1928 και διατηρήθηκε μέχρι τό 1939, όποτε μέ τό Β.Δ. από

2/4.10.1939 «περί καθορισμοῦ τοῦ εἰδους τῶν τακτικῶν έδρων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (πού ἐκδόθηκε σύμφωνα μέ τό άρθρο 50 τοῦ Α.Ν. 1895/1939 «περί άργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης») η μεταξική δικτατορία κατήργησε και αὐτήν και πολλές άλλες έδρες, άνακόπτοντας έτσι τήν έλπιδοφόρα έρευνητική πορεία τοῦ νέου Πανεπιστημίου μέ τήν εισαγωγή σ' αύτό τών στενού δρίζοντα και έπαγγελματικού χαρακτήρα άργανωτικῶν προτύπων τοῦ άθηναϊκού πανεπιστημίου.

Καθηγητής

Τής έδρας αύτής έκτακτος έπικουρικός καθηγητής μέ τριετή θητεία έξελέγη ό Λάζαρος Βελέλης. Ό διορισμός του έγινε τό Δεκέμβριο 1928 και ό ίδιος ανέλαβε τά καθήκοντά τήν 8.1.1929. Ταυτόχρονα άμως σχεδόν μέ τήν δρκωμοσία του, άνεκυψε ζήτημα καταλήψεώς του άπό τό άριο ήλικίας, πού ήταν τότε τό έβδομηκοστό έτος. Ό Βελέλης φερόταν γεννημένος στά 1859, ένω όπως ό ίδιος δήλωσε σέ γεγραφό του (27.3.1929) είχε γεννηθεί στά 1863. Ή τελευταία χρονολογία άλλωστε άναγράφεται στό διδακτορικό του δίπλωμα και στήν Jewish Encyclopedia. Τό Πανεπιστήμιο άποδέχθηκε τή διδασκαλία του έως όπου έληξε ή τριετής θητεία του στά τέλη τοῦ 1931. Ή έδρα προκρούχθηκε πάλι και μοναδικός ύπουληφίος ήταν ό Βελέλης, πού έπανεξέλεγη παμψηφεί έκτακτος έπικουρικός καθηγητής γιά μία τριετία. Ή Φιλοσοφική Σχολή δίστασε νά τόν έκλεξει τακτικό έξαιτίας τοῦ γεγονότος ότι κατά τή διάρκεια τής καθηγητικής του θητείας καμιά νέα μελέτη δέν είχε δημοσιεύσει. Είναι χαρακτηριστικά πάντως τοῦ έπιστημονικού του κύρους τά δύο τονίζονται στήν έκθεση τών εισηγητών καθηγητῶν I. Βογιατζίδη και Γ. Γρατσιάτου:

Αλ. Παπαναστασίου — Ελ. Βενιζέλος
στήν τελετή ίδρυσεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

„...Προκύπτει δηλαδή έκ τουτου ότι ούδεν νέον ἔργον ἐν τῷ μεταξύ ἀδημοσίευσεν ὁ ὑποψήφιος. Λαμβάνων δημαρχὸν ἐκ τῆς καθημερινῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐν τῷ Πανεπιστημῷ προήχθη εἰς ἐπειέργασιν θεμάτων τῆς εἰδικότητός του, δυναμένων νά πότελέσων περισπουδάστων πρός δημοσίευσιν μελετῶν τὸ ὑπόκειμενον. Τοιαύτας ἐνοοῦμεν οὐ μόνον τὴν ἐν τῷ ὑπομνήματι τού ἀναφερομένην θεωρίαν περὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἐβραϊκῆς γλώσσης ἐν Παλαιστίνῃ πρὸ τοῦ 70 μ.Χ. ἐξ ἐπιδράσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ὥστε αὐτὴν ἡ ἀποκτήσει νέον πλούτουν λέξεων καὶ κάλλος ἐκφράσεως· ἀλλὰ καὶ τινας ἀλλάς ὧν γνώσιν ἐλάβομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας του, ὡς τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ Δευτερονόμου, τὸ περὶ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Σχολῆς καλούμενής Χαχαμίμ κ.ἄ. Ἀλλ' ἂξιον ιδίας ἐξάρσεως θεωρούμεν τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τριετίας παρασκεύαζεις νέαν ἐκδισσιν τῆς κατά τὸ 1547 γενομένης νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου τῆς τυπωθεσθεῖς δι- Ἐβραϊκῶν γραμμάτων, ἡς ἡ ἀνάτυπωποις ὑπὸ τοῦ κ. Hesseling τό 1897, μετά πολλῶν σφαλμάτων γενομένη περὶ τῶν μεταγραμματισμῶν, ἐπιβάλει τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνάληψιν τού ἔργου υπὸ εἰδικοῦ ἀνδρός. „Επειτα η συναγωγὴ τῶν Ἐβραϊκῶν ἐπιγραφῶν ἦν ἐπιχείροσεν ἐν τῇ Β. Ἑλλάδι δαπάναις τοῦ Πανεπιστημού καὶ ἡ μέλλουσα δημοσίευσις αὐτῶν ἀνατιρρήτως ἔξασφαλίζει διά τὴν ιστορίαν ἀξιολογώτατον ἀπόκτημα...”²

'Ερευνητής

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας του ο Βελέλης καταλήφθηκε από τό δριο ήλικιας. 'Η Σύγκλητος τού Πανεπιστημου ομως έκτιμώντας τό έργο του και τίς διδακτικές άνάγκες της Φιλοσοφικής Σχολής άποφάσισε, σύμφωνα με τό διάταξη τού δριο. ή τού Ν. 5583, στή συνεδρίαση τής 21.10.1933 νά παρατείνει τό δριο ήλικιας του για μία διετία. "Ετσι, ο Βελέλης

συνέχισε κανονικά τα μαθήματά του μέχρι τόν Αύγουστο 1935, δηπότε άπειχώρησε δριστικά.

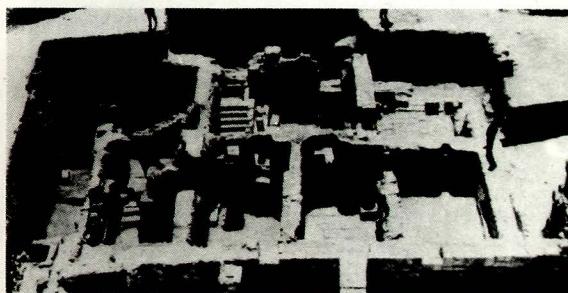
Ό Λ. Βελέλης δέν περιορίστηκε μόνο σε διδακτικό έργο, γιά τό όποιο θα μιλήσουμε παρακάτω. Στά 1930 διεξήγαγε τέσσαρες έρευνητικές άποστολές έκ μέρους του Πανεπιστημίου γιά περισυλλογή και διάσωση ύλικού σχετικού μέ βή Ιστορία τών Ιστραπλιτικών κοινοτήτων του βορειοελληνικού χώρου.

Οι ἀπόστολές αὐτές ήταν οι ἔξης : α) Δυτική Μακεδονία, 31.1-16.2, β) Ἀνατολική Μακεδονία και Θράκη μέχρι τό Διδυμοτείχο, 14.3-3.4, γ) Θεσσαλία, 17-27.4, και δ) Ἑανά στήν Καστοριά, 31.5-8.6, δους και παρέλαβε για λογαριασμό τού Πανεπιστημίου τό σπανιώτατο ἀντίτυπο τῆς μεταφρασμένης στή νεοελληνική και μέ έβραικά στοιχεία τυπωμένης Πεντατεύχου (Κωνσταντινούπολη 1547), για τήν ἀγορά τού ὅποιού τό Πανεπιστήμιο είχε ἐγκρίνει τό ποσό τῶν 5.000 δραχμῶν και ὁ Βελέλης κατάφερε νά μιεώσει τό τίμημα σέ 3.000 δρχ. μόνο. Τό ἀνεκτίμητης ἀξίας ἀντίτυπο αὐτό ἀπόκειται στήν Κεντρική Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου μαζί μέ πολλά ἄλλα σπάνια ἔβραικά βιβλία, πού ἀν κρίνει κανείς ἀπό τόν ἀριθμό είσαγωγής τους, τήν ἀνεύρεση και διασωσή τους ὁ φειλούμε επίσης στό Λ. Βελέλη.

"Ιωσά θά ήταν περιττό νά τονιστεί διτι, δημιουργός σε έπιστημονικές αποστολές, έτοι με τον Βελέλη δέν του άναγνωριστηκε από το Λογοιστήριο δόλκηρο τό ποσό πού είχε άρχικά έγκριθει καί δαπανηθεί γιά τίς παραπάνω έρευνες (11.109 δρχ.). Γι' αύτό και τού παρακρατήθηκε διμήθριος τού Αύγουστου 1935, ότε λευτείας μισθώς τής πανεπιστημιακής του καρριέρας, καί παρά τά ύπομνηματά του ποτέ δέν τού άποδθηκε.

ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ενα από τά σημαντικά δοκίμια του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα είναι τοι Μάθιου «Αρνολντ «Έβραισμός καὶ Ἐλληνισμός» (1869), οπου ο «Ἄγγελος βικτωριανὸς ποιῆτης υποστηρίζει διτὶ δι εὑρωπαϊκὸς κόσμος κινεῖται κατ' οὐσίαν ἀνάμεσα σέ δύο σφαιρίες ἐπιφρούδης: τόν ἐλλήνισμό καὶ τόν ἔβραισμό. Ο πρώτος ἐπιδῶκει νά βλέπει τά πράγματα τῆς ζῶντος ὅπως πραγματικά είναι, κι ο δεύτερος νά χειραγωγεῖ σει τῆν ἀνθρώπινη συμπεριφορά, μέ διπτέρερο κοινὸν σκοπὸν τους τῆν τελείωση ή σωτηρία του ἀνθρώπου. Σημειρινοὶ μελετητές ξεμπερδέουν με τό δίλημμα, κηρύσσοντας τῆν ταυτότητα τῶν δυο αὐτῶν ἀντίταπων τάσεων στὴν εὐρώπαική σκέψη. «Οτι δηλ. η ἔβραική γλώσσα δέν είναι τίποτα παραπάνω ἀπό ἐλληνικά κάπως καμουφλαρισμένα. Αύτο ὑποστηρίζει ἔνας ἔβραιος γλωσσολόγος τῆς ἔβραικής ἀραιαίκης, ἀραιβικής καὶ ἐλληνικῆς πού ταυτόχρονα είναι καὶ δικηγόρος στὸ Λονδίνο. Ο 'Ιωασθ Γιαχούντα, πού γεννήθηκε πρίν ἀπό 82 χρόνια στὸ Κάιρο, στὴν ὁγκώδη μελέτῃ του - 700 σελίδες - πού ἐκδόθηκε τὶς μέρες αὐτές, ισχυρίζεται διτὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔβραιοι προέρχονται ἀπό μια ἀπό τὶς ἐλληνικές φυλές. Πρίν ἀπό 4000 χρόνια, ὑποστηρίζει ο κ. Γιαχούντα, τὰ ἐλληνικά φύλα κατέβαιναν πρὸς τὸ νότο καὶ στὶν κάθοδό τους χωρίστηκαν σὲ δύο κύριες ὅμιδες, τούς δαιατικούς καὶ ἡιερωτικούς «Ἐλληνες καὶ τούς εὑρωπαϊκούς θαλασσινούς «Ἐλληνες. Ή πρώτη ὅμιδα, στὴν ὥποια περιλαμβάνονται οἱ 'Ἐβραιοι καὶ οἱ Τρώες, κινήθηκε μέσω τῆς Μ. 'Ανατολῆς πρὸς τὴν 'Ασσία καὶ τὴν Ἰνδία. Ή δεύτερη, καταστάλεξε στὶν σημειούντος 'Ελλάδα καὶ ἐποιήσει καὶ τά νύρων νησιά. Κα-

Βυζαντινό κτίσμα στήν ιερουσαλήμ κοντά στό ιερό Μούντ

τά τόν 'Εβραϊο μελετητή, ένα κομμάτι τών 'Εβραιών, ύπό την ήγεια τού 'Αβραάμ. Αποσχίσθηκε από της έλληνικές φυλές έπειδή δ ο 'Αβραάμ έπεμψε στή λατρεία της μαζί αιώνιας δύναμης. Πιστεύει δή τι ή δύναμη πού δ ο 'Αβραάμ άνομάζει 'Ελ 'Ελιον δέν είναι τίποτα άλλο από τόν 'Ηλιο, την ύπερτατη δύναμη πίσω απ' δλα τά φαινόμενα του σύμπαντος. Μέ ανάλογα παραδείγματα γεμίζουν οι 700 σελίδες και άλλα μοιάζουν πειστικά κι άλλα τραβηγμένα. Πάντως, ή ανάγνωση γιά τόν μή ειδικό είναι άρκετά δύσκολη και γιά δουσς άγοράσουν το βιβλίο, πολύ δαπανηρή, άφού κοστίζει γύρω στις 7.000 δολ.

(NEM 25.7.1983)

Τό ξργο του

Γιά τό διδακτικό ξργο τού Βελέλη και τήν παρουσία του στή Θεσσαλονίκη, πολλά θά μπορούσαν νά γραφούν όπο μαθητές του. 'Επίσης, γιά τούς δεσμούς του μέ τήν Ισραηλιτική Κοινότητα και τή συμβολή του στήν πνευματική κίνηση, όν αναλογισθούμε ότι δύο φορές τό μήνα έπι πέντε χρόνια διοργάνωνε δύο ίδιος έλευθερα μαθήματα σέ έβραική γλώσσα γιά διάφορα φιλολογικά θέματα, τονίζοντας πάντα στίς σχετικές άνακοινώσεις : «Κατά τάς έβραιστι διμιλίας δικαθηγήτης θά συστήση είς τό άκροατήριον να παρακολουθή μετ' έπιφυλακτικότητος τήν λογοτεχνικήν δρᾶσιν τού παρόντος, νά μή δέχηται άβασανίστως τάς άπο γραμματικής άπόψεως ήμαρτημένας σημειρινάς έκδόσεις άρχαιας ποιήσεως, έν γένει δέ τήν έπανοδον είς τάς ύγιεις έξεις τής κλασικής περιόδου, τής διόπιας παρετηρείτο δόκιμος συνέχεια ού μόνον μέχρις έσχάτων εν Ιταλία, άλλα καί έπι δύο αιώνας έν Θεσσαλονίκη μετά τήν έξ Ισπανίας μετοικεσίαν», ζπως γράφει στήν πανεπιστημιακή ύπτηρεσιακή έπετηρίδα τού άκαδ. έτους 1932-33. 'Η ίδια σύσταση είχε προηγθεί και έπαναλήφθηκε έπίσης και στά άλλα άκαδημαϊκά έτη μέ μερικές διαφοροποίησεις άναλογα μέ τό γνωστικό προσαντολισμό τών έλευθερων μαθημάτων. 'Αναγκαστικά θά περιορισθούμε έδω στήν πιστή άντιγραφή τού περιεχομένου τών φοιτητικών του παραδόσεων, ζπως αύτό άναγράφεται στίς ύπηρεσιακές έπετηρίδες :

"Αποψις τής Θεσσαλονίκης τού 1900

Εις τό πρώτο πλάνο τό ιεραπλινό νεκροταφείο

'Ακαδ. έτος 1928-29 : 1) Ιστορία τής Ισπανικής περιόδου τής έβραικής λογοτεχνίας, 2) Απόκρυφα Βιβλία τού κύκλου τής Π. Διαθήκης καί έρμηνειά ένός έβραικού άποκρύφου που πρίν όπο λίγο είχε άνακαλυφθεί στό Κάιρο, 3) Στοιχεία έβραικής γραμματικής καί άσκήσεις όπο τό πρωτότυπο τής Π. Διαθήκης γιά άρχαρίους. Ειδικά γιά τό τελευταίο μάθημα, δι Βελέλης θά δηλώσει σέ έγγραφό του ύπο 28.1.1929 πρός τόν κοσμήτορα τής Φιλοσοφικής Σχολής Χαρ. Χαριτωνίδη διτι «Θά άποκλείωνται δσα χωρία θά ήδύναντο νά πα-

ράσχωσιν άφορμήν εις δογματικάς συζητήσεις».

'Ακαδ. έτος 1930-31 : 1) Ιστορία τού Ιουδαϊζοντος κράτους τών Χαζάρων (κοντά στής έκβολες τού Βόλγα), τό όποιο προσαρτήθηκε στή ρωσική ήγεμονία τού Σβιατοσλάβ στά 970 μ.Χ., 2) Απόκρυφα Βιβλία τών Μακκαβαίων, 3) Έρμηνειά σύγχρονης έβραικής άλληλογραφίας, 4) Στοιχεῖα άραμαϊκής γραμματικής. Β' έξαμηνο : 1) Έρμηνειά του Κοζαρί, διαλόγου φιλοσοφικού τού Ιεουδά Άλευί (ιβ' αι.), πού προσπάθησε νά δέξει πώς ο διπλαρχηγός Βουλάν άποφάσισε πρώτος μεταξύ τών Χαζάρων νά άσπασθεί τόν Ιουδαϊσμό, 2) Απόκρυφα Βιβλία, 3) Στοιχεία συριακής γραμματικής. 'Ελευθερο ου μάθημα : 'Ομαλότητα καί καλλονές τών έργων τής έβραικής ποιήσεως καθ' δηλ τή μακρά περίοδο τής Ισπανικής καί ιταλικής παραδόσεως σέ σύγκριση μέ τά σημειρινά άσυστηματοποίητα προϊόντα τής αύτοκαλουμένης άναγεννήσεως.

'Ακαδ. έτος 1931-32 : A' έξαμηνο : 1) Ιστορία τών Ισραηλιτών όπο τής Βαβυλωνιακής κατακήσεως (στ' αι. π.Χ.) μέχρι τήν όποπερατώση τού Ταλμούδ (στ' αι. μ.Χ.), 2) Ραββινικά Θέσμια άστικού καί ποινικού δικαίου, 3) Στοιχεία φοινικής γραμματικής. Β' έξαμηνο : 1) Ιστορικές νυξεις σχετικά μέ τούς Σουμερίους, Ακαδίους, Ασσυρίους, Βαβυλωνίους καί Φοινίκες, 2) Τά έργα, ή σκέψη καί τό αισθήμα τού Φλαβίου Ίωσηπου, 3) Έρμηνειά φοινικικών κειμένων. 'Ελευθερο ου μάθημα, τό ίδιο όπως καί παραπάνω.

'Ακαδ. έτος 1932-33 : 1) Όμοιοτητες καί διαφορές μεταξύ τού Κώδικα τού Χαμουραμπίτ καί τής νομοθεσίας τής Π. Διαθήκης. 2) Ο Γιλαγάμες καί άλλοι ήρωες στούς μύθους τής προϊστορικής Μεσοποταμίας, 3) Περί Φοινίκων καί 'Ελλήνων, καί τό έλευθερο μάθημα.

'Ακαδ. έτος 1933-34 : 1) Οι έπιγραφές τού Μωσά, βασιλιά τού Μώαβ (Moabite Stone), τού Σειλαώμ, τών βασιλέων Ηρώδη καί Νικάνορα καί οι «διαβάθητοι» άραμαϊκοί πάπυροι τής Έλεφαντίνης. Ιστορία τής έβραινσίσεως τους καί άναλυση τών κειμένων, 2) Τό Ταλμούδ καί τά περιεχόμενά του. Α' περιόδος, όπο τόν 'Αντιόχο τόν Επιφανή μέχρι τόν 'Αντωνίο Πλο. Β' περιόδος, από τόν Μάρκο Αύρηλιο μέχρι τόν Ιουστινιανό. Οι Σχολές τών Γραμματέων, τών Φαρισαίων καί τών Σαδοκαίων. Γενεσή καί έξελιξή τους, 3) Οι άρχαίες μεταφράσεις τής Π. Διαθήκης : 'Η άραμαϊκή, οι έλληνικές ή συριακή καί η βουλγάτα. 'Η χρησιμότητά τους γιά τήν άποκατάσταση τού άρχικού κειμένου τού πρωτότυπου, καί 4) έλευθερο μάθημα. Δυστυχώς, δέν μπρέσα νά βρώ πληροφορίες γιά τό περιεχόμενο τών παραδόσεών του κατά τά άκαδημαϊκά έτη 1929-30 καί 1934-35.

Διερωτάται κανείς τί νά άπεγιναν οί σημειώσεις τού Λ. Βελέλη όπο ένα τόσο πλούσιο καί ποικίλο κύκλο μαθημάτων, καθώς καί όπο τίς έρευνές του στή Ισραηλιτικές κοινότητες τής Β. Έλλαδος καί τής Θεσσαλίας. 'Η έκδοση τόσο τής νεοελληνικής μεταφράσεως τής Π. Πεντατεύχου τού 1547 όσο καί τούς corups τών έβραικών έπιγραφών φαίνεται πώς είχε προχωρήσει άρκετα πρός τήν δριστική τής μορφή. 'Αν τυχό διασώθηκε κάτι, αίτημα τής έπιστημης είναι ή έκδοσή του έστω κι όν δέν είναι όλοκληρωμένο. Θά ήταν τό καλύτερο μνημόσυνο γιά τόν άειμνηστο Διδάσκαλο καί τίς 60.000 συμπολιτών μας, πού τό κενό τού διλοκαυτώματός τους ή Μητέρα Θεσσαλονίκη ποτέ δέν θά μπρέσει νά τό καλύψει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. 'Αλεξάνδρου Παπαναστασίου, Μελέτες, Λόγοι, 'Αθηναί 1957, σ. 414.
2. Βλ. Πανεπιστημιο Θεσσαλονίκης - Φιλοσοφική Σχολή, Πρακτικά τής διαδικασίας πρός πλήρωσιν... τής τακτικής έδρας τής Ιστορίας καί φιλολογίας τών Έβραιών καί τών διλων σημιτικών λαών, Θεσσαλονίκη 1933, σσ. 16-17.

Νταχάου

ΣΤΗΝ ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΤΕΡΥΓΑ

Σελίδες από το βιβλίο της Άλικης Ε. Ευστρατιάδου

Ολάμπης ό κορώνης στάθηκε πολύτιμος, τουλάχιστον για τίς πρώτες μέρες διαβίωσης στο Νταχάου. Τούτη μάθε δόλα τά τερτίπια τής καινούργιας κατάστασης, τούτη εξήγηση τήν προέλευση τής άπαισιας μυρουδιάς καί τό τί γινότανε στή γειτονική μεριά τών Έβραιών. «Ήταν κάτι πού ποτέ δέν θά μπορούσε νά φανταστεί. Όχριούσε ή δική τους σκληρή, άπανθρωπη μεταχειριστή, ή πείνα, ή δουλειά ή έκαθαλίση. Ακόμα κι ο ξαφνικός θάνατος άπό μια σφαίρα ή κάποιος έπεφτε έξαντάλημένος.

Από τήν έβραικη πτέρυγα τούς χώριζε ένα ήλεκτροφόρο ψηλό συμπατόπλεγμα. Βλέπαν καθαρά σέ μικρή άποσταση τά κρεματόρια καί τούς θαλάμους άεριών, βλέπαν τίς ούρες τών Έβραιών πού περιμεναν καρτεριά τή σειρά τους για έξοντωση. Χιλιάδες τά πτώματα. Τό πρόβλημα τής καθημερινής ταφής τό χαν λύσει περίφημα τά κρεματόρια. Οι παράγκες τών Έβραιών βρίσκονταν λίγο παραπίσω. Μένανοι οι προσωρινά ζωντανοί, καί δέ λέγαν νά λιγοστέψουν παρά τό συστηματικό άφανισμό τους. Αύτό γιατί καθημερινό δόλο καινούργιες φουρνίες φέρναν άπό δαύτους τους ταλαίπωρους φουκαράδες.

Μέσα στής παράγκες άνδρικες καί γυναικείες, ή ζωή κυλούσε σωστό μαρτύριο. Στριμαγμένοι ο δένας πάνω στόν δλόλον, κουρεμένοι ήταντες καί γυναικες, σταμπαρισμένοι μέ άριθμο άνευτηλο στό χέρι τους, σκελετωμένοι, θλιβερά ράκη χωρίς άντοτητα, άπλως κινιόταν καί ύπτακουαν σάν ρουμπότ. Φορούσαν δλοι ριγωτές στολές καί κουρέλια δεμένα στά πόδια. Στό στήθος μεγάλος, νά φαίνεται άπο μακριά, ο άριθμος τής στάμπας τού χεριού τους. Καί φυσικά τό κλασικό άστερι.

Τόν πρώτο καιρό τούς έδιαλεγαν, έπαιρναν γιά τούς θαλάμους τών άεριών τούς γεροντότερους, τούς δρρωστους καί γενικά τούς πού άδυνταντος. Τούτης νεώτερους τούς βάσανε νά δουλεύουν μέσα στό στρατόπεδο καί μόνο στή πτέρυγά τους. «Άργυρότερα δυμας τό γενίκευσαν, βαρέθηκαν τήν έπιλογή, ήταν χιλιάδες τό μπουλούκι, πού νά κάθονται τώρα νά έχεχωρίζουν! Καθαρό χάσιμο χρόνου. «Άλλωστε τί σήμερα, τί αύριο. Μήπως θά γύλυτωνε καί κανένας; Στό τέλος τέλος δς γινόταν καί λίγο κατώτερη η δουλειά στό στρατόπεδο...

Οι Έβραιοι δούλευαν σκληρά, χειρονακτικά. «Ολα έπρεπε νά τά κάνουν μόνοι τους. Τίς γυναικες τίς είχαν χωρίσει σέ τμήματα. Πολλές δούλευαν μαζί μέ τούς ήταντες. «Άλλες στά πλυσίματα, στήν καθαριότητα, στής κουζίνες. Οι λί-

γες «έκλεκτές» στό πορνείο τοῦ στρατοπέδου. Τό είχαν ίδρυσει ειδικά γιά τούς Γερμανούς στρατιώτες καί ήταν περιωπής, διέθετε έμψυχο υλικό πρώτης κατηγορίας μιά πού οι γυναίκες δέν ήταν βέβαια πόρνες. Από κάθε φουρνί ξεδιάλεγαν τίς νόστιμες χαριτωμένες «Έβραιοπούλες, διέσες κρατιόταν άκομα, τίς υποχρέωναν νά προσφέρουν έκει τίς όποιεσδήποτε ύπηρεσίς άπαντουσαν γιά τή διασκέδασή τους οι «Άριοι άφέντες τους. Καί τίς παρακολουθούσαν τακτικά γιατροί, μή λάχει καί καρπίσει καμιά, καί τότε τί γίνεται; Χαλάει ή συνταγή τής «Άριστούνης. Φρίκη, άλιμονό μας, δρόμο λοιπόν άμεως γιά τούς θαλάμους τών άεριών! Αύτό δά μάς δλειπε, νά χουμε τέρατα προερχόμενα άπο διατάυρωση με τή «βρωμερή φυλή». Ούτε κουβέντα! Αύτές οι «βρωμάρες» προορίζονταν μόνο γιά δργανα ήδονής τών φαντάρων, πού τό «Βρήκαν το δικαίωμα νά λειτουργήσει φυσιολογικά ή δργανισμός τους;

Σέ πολλές κάναν πειράματα έπιστημονικής στείρωσης δηπως καί στούς ήταντες δλλωτε. Σ' αύτές τίς περιπτώσεις ό δύνατος στό χειρουργικό τραπέζι ήταν λύτρωση, γιατί δύος κι δύες έπιζουσαν άποκτούσαν μεγάλα, δλοφάρεα κουσούρια, ιδιαίτερα στόν έγκεφαλο. Μά δέ βαριέσαι; Τά πειραματόζωα θά σκεπτόμαστε τώρα, η τήν πρόβοδο τής έπιστημης! «Έξαλλοι ύπήρχε πρόχειρη κι άποτελεσματική λύση. «Η μεγάλη έφεύρεση τά κρεματόρια, έξαφάνιζαν στή στιγμή κάθε φρικιαστικό έγκλημα.

«Η πτέρυγα τών Έβραιών ήταν κάτι τό άνατριχιαστικό σέ ακληρότητα κι έξειτελισμό αύτών τών άνθρωπων. Τούς γδύναν ταίτισδους πρίν τούς μπάσουν κλωτσόδό στούς θαλάμους. «Άντρες, γυναικες, παιδιά, δλοι μαζί άγκαλισμένοι στό χόρο τού θανάτου. Από τά πτώματα, πρίν τά ρίξουν στούς φούρνους ξερίζωνταν μέ τανάλιες τά χρυσά δόντια πού δρισμένοι είχαν στό στόμα τους. «Υστέρα άκολουθούσε ή φριχτή τοίκνα κι άμεως μετά τό στίβαγμα τής στάχτης σέ λοφίσκους. Λέγανε, πώς λειτουργούσαν ειδικός περίπλοκος μπχανισμός στούς φούρνους, καί τήν ώρα πού καίγονταν τά πτώματα έβγαινε άπο ένα σωλήνω τό λιγοστό τους λίπος. Τό συγκέντρωναν καί τό χρησιμοποιούσαν γιά τήν παραγωγή έκλεκτού άρωματικού σαπουνιού!

Μάλιστα! Νταχάου τον 1944 έβραικη πτέρυγα. Μιά δλόκληρη «πολιτεία» μέ χιλιάδες κατοίκους καταδικασμένους σέ σίγουρο έξειτελιστικό θάνατο. «Ενα άνατριχιαστικό μπουλούκι ζωντανών νεκρών. «Ολες οι άλλες πτέρυγες «φιλοξενούσαν» δμήρους άπ' δλο τό κόδυσμο έκτος άπο μιά άπόμα-

κρη κι έντελως άπομονωμένη, πού τήν άποκλειστικότητά της είχαν μόνον οι Ρώσοι.

Σ' όλ' αύτά τά τμήματα ή ζωή κυλούσε φοβερά δύσκολη. Στίς παράγκες, μιλιούντια οι ψείρες ρουφούσαν τό λιγοστό αίμα που άπομεινε στ' άσφαρτα κορμιά. "Όλη μέρα έξοντωτική δουλειά σέ κοντινά έργα, νερόσουπα τό βράδυ γιά φαγητό, δάν στεκόσουν τυχερός άνακαλυπτές και κανένα κομματάκι λάχανο. Γιά μεσημέρι, ένα τόσο δά ξεροκόμματο κουραμάνας, και μά φέτα από κείνο τό άρδιστικό είδος σαλαμιού, φτιαγμένο από γουρουνίσιο αίμα, κατάμαυρο σά τό χάρο μέ απάσιο γεύση. "Φουά γκράν τόλεγκς κοραϊδευτικά ό Νιονίος ο δάσκαλος. Ζακυνθινός ήταν, Θεός συγχωρέστον, τόν σκότωσε ένας Γερμαναράς γιατί στά έργα δέ μπορούσε νά πάρει τά πόδια του, έπεισε έξαντλημένος ο δάνθρωπος κι ο "Άριος δέν έχασε καιρό, τότη τή φτεψε στή σπιγή στόν κρόταφο. Διέλυσε τό κρανίο του, πετάχτηκαν τά μυαλά όλογυρα. Δέ μπόρεσε ποτέ του νά φάει τό «φουά γκράν» ό δύστυχος δύο κι δύν πεινούσε.

Τ' άπογευμα μέχρι τή δύση τού ήλιου, σκάβανε μέ τά νύχια τό χώμα γύρω από τίς παράγκες, μερικές φορές βρίσκανε ρίζες και τίς τρώγανε, προσπαθούσαν νά χορτάσουν τήν πείνα τους, νά στηλωθούν λίγο γιατί οι θάνατοι από άστιά κι άφρωστα ήταν καθημερινά πάρα πολλοί. "Έβλεπες τό διπλανό σου έξαπλα, άκινητον, νόμιζες πώς κοιμάται, δύμως αυτός ήσυχα - ήσυχα είχε απλώς πεθάνει. "Άλλος, έκει πού τον κουβένταζες έριχνε δίπλα τό κεφάλι, κι έγκαταλειπε τά έγκδομα. Χώρια έκεινοι οι φουκαράδες πού τούς τήν φύτευαν οι Γερμανοί στά σβέτλα, γιά κάποια «σούβαρή» κατά τήν γνώμη τους παράβαση γιατί τόλμησαν έχεθεωμένοι νά γονατίσουν.

"Ο θάνατος ήταν λοιπόν, τό πιό συνηθισμένο θέαμα έκει μέσα, δησού και νά ρίχνες τό μάτι σου θάνατο άντικρυσές. "Ολοι λικνίζοταν στό ίδιο τρελό χορό, κοίταζε πιά ό καθένας μόνο τόν έσατο του, πώς θά έξοικονμήσει κάτι γιά φάγωμα, πώς θά περισώσει τίς δικές του δυνάμεις.

Γι' αύτό, και τό ξεροκόμματο πού δωσε ό λάμπτη στό Στέφανο τήν πρώτη βραδιά, ήταν μιά σπάνια πράξη άληθινης άνθρωπιας. "Ο Στέφανος ζώντας άπο τή δλλή μέρα στήν κόλαση τού Νταχάου και διαπιστώνοντας τήν τραγική κατάσταση δών και τού έσατού του, τό έκτιμησε βαθιά, κι ή φιλία του μέ τόν λάμπτη θεμέλιωσε γερά πάνω σ' αυτή τή βάση τής αυτοθυσίας και τής λέβεντιάς τού νεαρού Φλωρινώτη.

Μέ τούς δλλους τόν είχαν χωρίσει. Διασκορπισμένοι από δώ κι από κεί ούτε πού βλέπονταν. "Άπο μακριά μόνο, δξω, στά έργα. "Άλλα ο Θύμιος τό μπακαλόπαιδο βρέθηκε συμπτωματικά στή διπλανή παράγκα, βλεπόντουσαν καθημερινά, ψιλοκουβέντιαζαν κιόλας στή ζούλα δταν δέν κοιταζε ό φρουρός. Άπεναντι, σέ καμιά δεκαριά μέτρα, τό ήλεκτροφόρο συμπατόλεγμα τούς χώριζε από τήν πτέρυγα τών Έβραιων. Τώρα τελευταίο δέν τούς πάρονταν γιά δουλειά είχαν φαίνεται δλλοι σειρά, κι δλοι οι δμηροί τή βγάζαν έξαπλα, μήπως κι άνακτησουν δυνάμεις.

"Ο Στέφανος κι δ λάμπτης βγαίναν καί κάθονταν στό χώμα μέ τίς πλάτες στηριγμένες στά σανίδια τής παράγκας. Τό ίδιο έκανε κι ο Θύμιος. Κοιτούσαν άπεναντι, ζούσαν τήν έξοντωση τών χιλιάδων Έβραιων άπω δλλή τήν Εύρωπη, λέσ και ήταν μαζοχίστες, λέσ κι έπιδιώκανε τήν τιμωρία τού έσατού τους, γιατί παλιότερα ποτέ δέν πίστεψαν πώς ήταν δυνατό νά γίνουνε αύτά τά έγκληματα πού τώρα άντικριζαν μέ τά ίδια τους τά μάτια. Κι άναρωτινουσαν γιατί; στό τί τάχα θά δφελούσε τούς Γερμανούς μιά τέτοια γενοκτονία, τί τούς έβλαφε τούτο τό θλιβερό μπουλούκι τών χιλιάδων γυναικόπαιδων, τών γερόντων, μά καί τών νέων στό τί θάνατός τους θά βοηθούσε νά κερδίσουν τόν πόλεμο; Γιατί άραγε οι Γερμανοί μόλυναν τήν ίδια τους τήν Ιστορία, γιατί μουτζούρωναν έτοι αύταν στή γενιά και τή ράτσα τους; Γιατί τέλος κατρακυλούσαν στό βάραθρο τήν άνθρωπια, γιατί ζήταγαν σώνει και καλά νά γυρίσουν αίώνες πίσω, νά μιμηθούν και νά ξεπεράσουν τούς Ούνους προγόνους τους;

"Επειδή βέβαια τό χει διατάξει ένας τρελλός άρχομανής πού οι ίδιοι τόν διάλεξαν γιά άρχηγό τους, πού τούς ξεγέ-

λασε έστω, άραδιάζοντάς τους μεγαλομανή όράματα κυριαρχίας σ' άλογκληρο τό κόσμο. Και πού τούς πιπίλησε τό μυαλό μέ τήν "Άρια καταγωγή τους. Θεέ μου δέν βλέπαν έπιτέλους τίποτα; δέ νιώθανε πώς από πολεμιστές κατάντησαν στυγούνι, απάσιοι δολιφόνοι; Γιατί καθημερινά πειθαρχικά κι άβασάνιστα, έκτελούσαν κάθε άνηκουστο έγκλημα πού διέταζε μιά διεστραμένη νοσηρή ίδιοσυγρασία;

"Ε δχ! Τέτοια νοοτροπία χαρακτηρίζονταν τό λιγότερο και μέ πολύ έπιεικια, άκαταλαβίστικη και βλακώδης.

* * *

Ο Θύμιος, είχε πιάσει φιλίες μ' ένα Έβραιόπουλο, έναν τόσο δά μπόμπιρα έξι ή έφτα τό πολύ χρόνων. Μέ καλαμένια ποδαράκια, πελώρια φοβισμένα μάτια και κουρεμένο γουλι κεφάλι. "Εμενε στίς τελευταίες παράγκες μαζί μέ τή μάνα του, πού δούλευε ή έρημη άκατάπαυστα, τά χέρια της είχαν μουλιάσει στή μπουγάδα, ή μέση της πονούσε, μ' αυτή δέ σταματούσε λεπτό τή δουλειά, ήθελε νά 'αι χρήσημ, νά χαρίζουν μέρες ζωής σ' αυτήν και στό γιό της, τό μόνο ζωντανό άγαπημένο πλάσμα πού τής είχε απομείνει. Γονείς, άδελφια και τώρα τελευταία δάντρας της, είχαν έξοντωθεί στούς άπασίους φούρνους, τούτο τό γλυκό παιδάκι ήταν προσώπουε πιά τήν ίδια της τήν υπαρξη.

"Ηταν Έλληνοεβραίοι από τό Διδυμότειχο, τό πε διποτιρικάς στό Θύμιο πλησιάζοντας στό συμματόπλεγμα. Συνήθως τά πρωινά φύλαγε φουρός σε κείνο τό σημείο, ένας συμπαθητικός νεαρούλης στρατιώτης. Αύτός, μονάχα αύτός, έκανε πώς δέν έβλεπε, κατέβαζε χαμηλά τό κράνος κι δλο στήν άντιθετη πλευρά κοιτούσε.

Τό Έβραιόπουλο μπλοσταζε στό συμματόπλεγμα από τή μεριά του, τό ίδιο έκανε κι ο Θύμιος από τή δική του, και κεί στήνανε τήν κουβέντα οι δύο τους, κρατώντας μιά άπόσταση ασφαλείας γύρω στά πέντε μέτρα.

Λέγανε διάφορα, γελούσανε κιόλας μερικές φορές, διποτιρικάς ήταν πενέχυπνος κι ο Θύμιος έκανε χάζι, είχαν γίνει δύο καλοί φίλοι.

"Η μάνα πάντα επλενε, ποτέ δέν άντικρυσαν τή ματιά της, μόνο τή φωνή της δκουγαν πού συμβούλευε κάθε τόσο γεμάτη άνησυχία, τό μικρό βλαστάρι της νά προσέχει.

— Ζαχαρή άγροι μου. τό σύρμα... μήν πλησιάζεις,, τό νού σου καλό μου, πρόσεχε...

— Κι υστέρα από λίγο...

— Μανάρι μου, γύρνα τώρα, αύριο πάλι... Χαιρέτισε τόν κύριο.

Πολλές φορές διάφορα, γελούσανε κιόλας μερικές φορές, διποτιρικάς ήταν πενέχυπνος κι ο Θύμιος έκανε χάζια, είχαν γίνει δύο καλοί φίλοι.

— Ο Στέφανος κι δ λάμπτης, δκουγαν τίς περισσότερες από τήν κουβέντας τους. "Ηταν πραγματικά άπολαυστικό τό Έβραιόπουλο, στιγμές - στιγμές μιλούσε μέ τήν σοφία και τήν πείρα ένδος ωρίμους άνθρωπου. "Οσο γιά τήν φιλία τού Θύμιου μέ τό παιδί, έκει πιά τήν νά πεις; "Ηταν κάτι πολύ δυμόφιο και πολύ άνθρωπινο.

— Θά μας σκοτώσουν και μᾶς, είπε κάποια μέρα δι μικρός κι δ Θύμιος άντεδρασε στή στενοχώρια του μέ θυμό.

— "Οχι, αυτό δέ θα γίνει. "Οχι έσένα Ζαχαρή...

— Μά τούς σκοτώνουν δλους...

— "Οχι τά παιδιά.

— Καί τά παιδιά, έπεινε δι πιταρίκος και κατέβασε τά μάτια. Είχα έγω ένα σωρό φίλους και πάει... τούς σκότωσαν δλους. Τούς κάψαν στό φούρνο...

— Νά πάψεις άνδητε, φώναξε δ Θύμιος, και τό πόδι του χτύπησε μέ μανία τό χώμα. Πάς νά μέ τρελλάνεις, σέ βαρεθηκα πιά... "Ολο ψέμματα λέσ. Τά παιδιά κανένας δέν τά σκοτώνει.

— Μά άφοι δκουγαν τή μαμά, νά τό λέει στούς δλλους...

— Είσαι ένας παλιοψεύτης, άγριεψε δ Θύμιος. Ναί, αύτό είσαι. Θέλεις νά κάνεις τόν έξυπνο, δη τάχα τά ζέρεις δλα... Παλιοεγιαστή, Φαντασμένε. "Ας μήν ήταν τό σύρμα καί θά

στόν μαύριζα έγώ τόν πισινό σου...

- Τά μάτια τοῦ Ἐβραιόπουλου γέμισαν δάκρυα.
- Συγγνώμη, είπε κοιτάζοντας κάτω.
- «Α, τό παραδέχεσαι, θριαμβολόγησε ό Θύμιος.
- Μάλιστα, έκανε ταπεινά τό παιδί.
- Λοιπόν, σκοτώνουν καί τά παιδάκια οι Γερμανοί;
- «Ο... δ.. χι...
- Τότε γιατί μού 'πες φέμματα;

Ο μικρός δέν μίλησε. Σκούπισε μέ τήν άναστροφή τῶν χεριών του τά μάτια του, καί χαμογέλασε κοιτάζοντας τό Θύμιο. "Υστερά γύρισε τίς πλάτες καί τράβηξε πρός τή μάνα του.

— Ζαχαρῆ, φώναξε στενοχωρημένος ό Θύμιος καί κείνος κοντοστάθηκε. "Ελα πίσω, γιατί φεύγεις; "Έχουμε άκομα ώρα...

Ο μικρός ξαναγύρισε, στάθηκε στήν προηγούμενη θέση του σωπηλός μέ χαμηλωμένο τό κεφάλι.

- Σέ πίκρανα, είπε ό Θύμιος καί βούρκωσε.
- Δέ πειράξε...
- Δέ θά πάθεις τίποτα Ζαχαρῆ έσύ, στό ύπόσχομαι. "Οχι έσένα φιλαράκι μου, κανένας δέ θά σέ πειράξει.
- Τά μάτια τοῦ μικροῦ ἀστράψανε.
- Μ' ἄγαπας; τρεμούλισε ή φωνή του.
- Καί βέβαια. "Αφοῦ είμαστε φίλοι, δέν είμαστε; Οι φίλοι ἄγαπιώνται, τσακώνονται κιόλας καμιά φορά, ἐ, τί νά γίνει, αυτά συμβαίνουν. Νά μέ συγχωρήσεις πού σου μίλησα δοχημά... Δέν τό θέλα... "Άλλα φταίς κι' έσύ, μέ στενοχώρησες, πολού...

Τό παιδί κούνινησε τούς ώμους...

— Έγώ σ' ἄγαπω, είπε ἀπλά καί τό πρόσωπό του φωτίστηκε ἀπό πλατύ φωτεινό χαμόγελο.

— Μά κι έγώ Ζαχαρῆ. Γι' αὐτό θύμωσα μαζί σου, ἀπό ἄγαπο...

- Η φωνή τής μητέρας ἀκούστηκε τρυφερή, παρακαλεστή.
- "Ελα πιά ἀγόρι μου... Σέ βλεπά έκει καί τό φοβᾶμαι τό σύρμα, τρέμω ή δόλια..."

— Θά φύγω, δέ θέλω νά στενοχωρή τή μαμά, είπε ό μικρός. Μόνο έμένα έχει στόν κόσμο, γι' αὐτό φοβάται έτσι ή καπιμένη. Αὔριο πάλι θά τά πούμε. Άν είναι βέβαια φρουρός έκει πάνω αὐτός. Καλός μού φάνεται, μᾶς ἀφήνει καί μιλάμε.

Εκλεισε πονηρά τό μάτι δείχνοντας στήν κατεύθυνση τοῦ Γερμανοῦ.

Ο Θύμιος χαμογέλασε καί τοῦ 'κλεισε κι' αὐτός τό μάτι.

- Εντάξει, αὔριο λοιπόν, είπε. "Ομως δέ θά μέ ξεχάσεις. "Αν τά καταφέρω θά σου βρῶ καί τίποτα νά φάς.
- Κανένα καρότο, έκανε μέ λαχτάρα ό μικρός.
- Θά σκάψω λαγουδάκι, θά σκάψω, στό ύπόσχομαι...

* * *

Ο μως τό ἀλλο πρωΐ δέν ήταν γραφτό νά φάει ό Ζαχαρῆς τό καρότο πού μέ τόσο κόπο ἀνακάλυψε παραχωμένο ό Θύμιος. "Ήταν ένα μικρό κιτρινώπο ροζιάρικο καρότο καί κείνος τό κρατοῦσε κρυμένο στή χούφτα του σά θησαυρό. Βγάινοντας ἀπ' τή παράγκα κοίταξε πρώτα πρώτα γιά τόν φρουρό, τοῦ φάνκε σά νά 'ταν ἀλλος καί περίμενε να βεβαιωθεί. Τότε γίνηκε ξαφνικά μεγάλος σαματάς ἀπέναντι, στήν Ἐβραϊκή μεριά. Κάμποσοι Γερμανοί δρμησαν στίς παράγκες, ξεσήκωσαν ἄρον ἄρον τίς γυναικες, τίς τραβολόγησαν έξω, κι' αὐτές ὀλαλισμένες κλαίγανε, μαδιόντουσαν, οὐρλιαζαν... Θά 'ταν πάνω ἀπό διακόσιες, δλες λιπόσαρκες καί κουρεμένες, ἀκαδόριστης ἡλικίας. Μερικές σερνότανε καί τίς ύποβαστάζανε οι ἀλλες, ἐνώ οι ὑποκόπανοι τῶν στρατιωτῶν τίς ἐσπρωχναν βάναυ-

σα, ἐννοούσαν νά τίς βάλουν σέ τακτική γραμμή λές καί τίς προορίζανε γιά παρέλαση.

Τό ξύλο, οί κλωτσιές καί ή χυδαιότητα, ύπερισχυσαν, ἐπιτέλους ζυγιάστηκαν σέ τετράδες οι ἔρημες, τρομαγμένες κοιτάζότανε μεταξύ τους, κι ἀνίσχυρες, χαμένες προσπαθούσαν νά πάρουν κουράγιο ή μιά ἀπό τήν ἄλλη. Κοινή ή μοίρα τους, καί τό 'ξεραν καλά γιά τό πού τραβούσαν. Είχ' ἔλθει ή ώρα τους, είχαν σειρά, αὐτό ήταν δλο. Όστόσο κάποια ἐλπίδα κρυφόκαιγε βαθά μέσα τους. Ποῦ ξέρεις καμμιά φορά;... Πολλά μποροῦν νά συμβοῦν, ἀκόμα καί στό χείλος τού γκρεμού..

Τελευταία στή σειρά ἀκολουθοῦσε μαντηλοφορεμένη καί σωπήλη ή μάνα τοῦ Ζαχαρῆ, κρατώντας τον σφιχτά ἀπό τό χέρι. Τόν είχε κρύψει στήν παράγκα ή καψερή, μά ενας στρατιώτης τόν ἀνακάλυψε κάτω ἀπό μια στίβα παλιοκύρελα. Τόν βούτηξε ἀπ' τή μέση καί βαστώντας τον σάν πακέτο κάτω ἀπ' τή μασχάλη, τόν ἔφερε καί τόν πέταξε ἀνάμεσα στίς γυναικες. Χύμηξε ή δόλια ή μάνα, τόν ἔκλεισε στήν ἀγκαλία της με λαχτάρα. Τήν κλώτσησαν, τή σπρώχανε βίαια στή γραμμή της, ή τάξη ἀποκαταστάθηκε, τό «έκτακτο συμβάν» τακτοποιήθηκε..

Ο Στέφανος κι ο λάμπης, είδαν τό Θύμιο νά πειτέατι ξέφρενος, νά τρέχει πρός τό συρματόπλεγμα.

— Ζαχαρῆ... Ζαχαρῆ... οὐρλιαζε σπαρακτικά καί στάθηκε στή μέση τής ἀπόστασης δείχνοντας στό Ἐβραιόπουλο τή δισεύρετη λιχουδιά, τό μικρό ροζιασμένο καρότο...

Τό παιδί ξέφυγε ἀπ' τήν ίδρωμένη χούφτα τής μάνας, ετρεξε ἀπλώνοντας μπροστά τό χεράκι του.

— Θύμιο, σκοτώνουν καί παιδιά...

— Ζαχαρῆ δχι... δχι ἔσω...

— Θύμιο ἔγω δέν ἔλεγα ψέματα... μέ πιστεύεις τώρα;

— Ο Θύμιος τόν είδε μέ φρίκη νά πλησιάζει στό συρματόπλεγμα.

— Ζαχαρῆ... στάσου... πρόσεχε... τά σύρματα... οὐρλιαζε καί ή φωνή του δέν είχε τίποτα τό ἀνθρώπινο.

Τήν τίδια στιγμή δι κρότος ἐνός πυροβολισμού κάλυψε τό ἀπεγγνωσμένο οὐρλιαχτό του. Τό μικρό Ἐβραιόπουλο γούρλωσε τά μάτια, κοίταξε παραπονεμένα τό Θύμιο, ταλαντεύτηκε μιά στιγμή, καί ὑστερά σωριάστηκε μέ τά χεράκια πάντα ἀπλώμένα μπροστά. 'Απ' τό στράβο του πετάχτηκε αίμα πολύ, κι' ήταν νά δεῖς κατακόκκινο, σμοιο κι ἀπράλλαχτο σάν όλονταν τών ἀνθρώπων, κάθε φυλής καί πάτσας...

Τό μιαλό τοῦ Θύμιου θόλωσε ἀντικρύζοντας τό θέαμα τοῦ σκοτωμένου παιδιοῦ, δρμησε μπροστά βγάζοντας δινήρες κραυγές, ξέχασε τό ήλεκτραφόρο συρματόπλεγμα, ήταν καί κείνα τά δάκρυα πού τόν ἐμπόδιζαν νά τό δει, ἐπειδή μέ φούρια πάνω του.

Μιά δυνατή λάμψη, κάτι στιριχού ήχοι καί πάει κόλλησε, τουσουρουφλίστηκε τό μπακαλόπαιδο.

Η μάνα τοῦ μικροῦ πού μάτια προσπαθοῦσε νά ξεφύγει κλωτσόβλωντάς τούς στρατιώτες, ταίριζε τώρα ύστερικά, δάκρυνε, χτυπούσε καί τίποταν, κατάφερε ἐπιτέλους νά ἐλευθερωθεί καί νά τρέξει έξαλλη στό παιδί της. Ή ριπή τήν βρήκε ένα μέτρο μακρύα του, σωριάστηκε ή φωτειά, ὠστόσο σύρθηκε ώς τό μικρό κορμάκι, τό ἀγκάλιασε καί ξεψύχησε πάνω του.

Οι Γερμανοί ρίξαν μερικές τουφεκιές γιά ἐκφοβισμό, σταμάτησαν πάνω στό σκλήρο χώμα, μείνανε ξεχασμένα γιά κάμποσες ώρες. Κι ἀπό τήν δλλη, μιά καρβουνιασμένη ἀνθρώπινη σιλουέτα κολλημένη πάνω του μέ ἀνοιχτά τά χέρια, φάνταζε ίδιο σκιάχτρο σέ καμπίσιο ἀμπελοχώραφο. Κι ένα μικρό ροζιάρικο καρότο πεσμένο διπλα, λέξ καί κρόδιευε γιατί αὐτό δέν είχε πάθει ἀπολύτως τίποτα...

(Απόσπασμα ἀπό τό νέο (δεύτερο) βιβλίο τής 'Αλικης 'Αγ. Εύστρατιάδου Δύσβατο Πέρασμα. Αθήνα: Γ.Β. Βασδέκης, 1983)

Νέα εύρήματα

στήν πόλη τοῦ Δαιδί

"Ερχονται στο φῶς τα μυστικά τῆς ιερουσαλήμ

Πρώτα ήρθε στο φῶς ή αινιγματική, μεγαλοπρεπής πέτρινη σκάλα. "Επειτα έμφανιστηκαν τά θεμέλια μιάς όχυρωμένης μικρής πόλης. Μετά ἀπό χρόνια έρευνας καὶ μακρόχρονες ύπομονετικές ἐπαληθεύσεις ὁ Γιγκάλ Σιλόχ κατάλαβε διτέ έπιτελους πλησίασε στὴν καρδιὰ τοῦ μυθικοῦ Σαλέμ. Κάτω ἀπὸ τούς ὅγκους τετραγωνισμένων δύκαλιθων καὶ χαστικῶν Βράχων κρύβονταν οἱ τάφοι τῶν πατέρων τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ Δαιδί καὶ τοῦ γιοῦ του Σολομῶντα, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων βασιλιάδων τῆς Ἰουδαίας.

Ἐκεῖ στὸ λόφο τοῦ "Οφέλ, στὸ νότιο τμῆμα τῆς ιερουσαλήμ, ὁ Δαιδί, πού ἔζησε γύρω στὸ 1010 — 970 π.Χ. πολέμησε καὶ νίκησε τοὺς Γεβουσαίους, λαὸ τῆς Χαναάν μὲ δαγωστὴ προέλευση. Μετά ἔχτισε στὸ πεδίο τῆς μάχης τὴν πρωτεύουσα μᾶς αὐτοκρατορίας ποὺ ἐκτείνονταν ἀπὸ τὴν Ἐρημο τοῦ Σινᾶ μέχρι τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτη. Μόνο ἑκεῖ θά μπορούσαν λοιπόν νά βρεθοῦν οἱ βασικές μαρτυρίες για τὴν χρυσή ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ δχι μόνον αὐτό. Θά μπορούσαν νά βρεθοῦν καὶ τὰ ἤχνη πού θά ἀποκάλυπταν τοὺς προγόνουμενους μυστηριώδεις πολιτισμούς τῆς περιοχῆς.

Ἡ βραχώδης ράχη τοῦ λόφου βλέπει βόρεια τὰ ιερὰ ισλαμικά τεμένη καὶ ανατολικά τὶς παριές τοῦ δρους τῶν Ἑλαϊών. Ἐκεῖ, ἐπάνω στὸν λόφο πού δεσπόζει τῆς ιερουσαλήμ καὶ στὰ τέσσερα ἑκτάρια τῆς πέτρας του, ὁ βασιλιάς Δαιδί ἔχτισε τὴ θυριλική πόλη του 3000 χρόνια πρὶν. Κάτω ἀπὸ τὰ σημερινά φτωχικά σπίτια βρίσκονται ἀνάκτορα, όχυρα καὶ οἰκοδομήματα γιά τὰ ὅποια ὑπάρχουν πληροφορίες μόνο στὴν Παλαιά Διαθήκη. Τὰ τελευταῖα τέσσερα χρόνια οἱ ἀνασκάφες τοῦ Γιγκάλ Σιλόχ ἔφεραν στὸ φῶς διάφορες κατοικίες πού χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 2ο αἰώνα π.Χ. Ο Σιλόχ βρήκε ἐπίσης καὶ πολλὰ ἀγαλματίδια πού μαρτυροῦν διτέ οὔπρηραν ἵνην μιᾶς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας στὸν ιεραπολιτικό λαό. Ἐπίσης, βρέθηκαν κοσμήματα, ἀγγεία καὶ ἀμφορεῖς κρασιοῦ.

Ο Σιλόχ δέν είναι δι πρώτος ἀρχαιολόγος πού ἔσκαψε τὶς παριές τοῦ λόφου "Οφέλ. Τὸν προγούμενο αἰώνα ἀρκετοὶ Ἀγγλοί καὶ Ἀμερικανοὶ μελετήτες ἔξερεύνησαν τὴν περιοχή, προσπαθώντας νά καταλάβουν πώς μπόρεσαν νά χτιστεῖ ἡ πρωτεύουσα μᾶς αὐτοκρατορίας σὲ ἓνα τόπο πού στερείται τὸ νερό. Οἱ ἔρευνητες ἀνεκάλυψαν ἓνα τούννελ πού μετέφερε τὸ νερό ἀπὸ τὶς πηγές του Σιλόάμ, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλης, μέχρι κάτω ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς ιερουσαλήμ. Ο Ἀγγλος ἔξερευνητης Τσάρλς Γουώρεν ἀνακάλυψε πρῶτος τὸ πηγάδι ἀπὸ όπου οἱ κάτοικοι τῆς πόλης ἔβγαζαν νερό ἀπὸ τὸ ύπογειού ὑδροδοτικό σύστημα μὲ κουβάδες δεμένους μὲ μακριά σχοινιά. Ἀλλοι ἀρχαιολόγοι βρήκαν ύπολείμματα ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ πέτρινα σκαλοπάτια. Δέν μπόρεσαν δημος νά κάνουν καμιά ὑπόθεση σχετικά μὲ τὴν προέλευση καὶ τὸ σκοπό τῶν σκαλοπατιῶν αὐτῶν οὔτε καὶ νά τὰ χρονολογήσουν.

Πιό πρόσφατα, γύρω στὸ 1961 καὶ 1967, οἱ ἀνασκάφες συνεχίστηκαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικά ἀρχαιολόγο Κάθλην Κένιον πού τοποθέτησε χρονολογικά τὴν κατασκευὴ τῶν σκαλοπατιῶν στὸ δεύτερο αἰώνα π.Χ. Άλλοι οἱ νεώτερες έρευνες ἔδειξαν διτέ τὰ τείχη είναι πολύ πιό παλιά. Θά πρέπει νά χτιστηκαν γύρω στὸ 1700 π.Χ.

"Οταν ἡ διεθνής ἀρχαιολογική ὄμάδα τοῦ Γιγκάλ Σιλόχ πῆρε τὸ 1978 τὴν δεῖξη γιά νά ἀρχίσει τὶς ἔρευνές της είχαν δῆλη προηγθεῖ ἐνέα σημαντικές ἀρχαιολογικές ἀποστολές πού είχαν προσπαθήσει νά ἀνακαλύψουν τὰ μυστικά τῆς προέλευσης καὶ τῆς ἔξειδης τῆς ιερουσαλήμ. Οἱ ἀρχαιολόγοι ήξεραν διτέ η πόλη είχε κατοικηθεῖ ἀπὸ τὸ 3000 π.Χ. καὶ διτέ είχε χτιστεῖ μὲ τὴν βοήθεια ειδικῶν τεχνιτῶν καὶ ύδραυλικῶν. Μετά δημως ἀπὸ ἓνα αἰώνα ἀνασκαφών ὁ λόφος τοῦ "Οφέλ ἔξακολουθούσε νά δημιουργεῖ περισσότερα ἔρωτηματικά παράγοντας ἀπάντησεις. Πώς ήταν δημητένη ἡ πόλη τοῦ Δαιδί; Μέ ποιό τρόπο ήταν όχυρωμένη; Ποῦ βρισκόταν τὰ ἐπίσημα κτίρια, οἱ ἐπιγραφές καὶ τὰ μνημεῖα; Ποῦ βρισκόταν οἱ τάφοι τοῦ Δαιδί καὶ τοῦ Σολομῶντα καὶ τῶν ἄλλων βασιλιάδων πού σύμφωνα μὲ τὴν Βίβλο εί-

Ιερουσαλήμ: Τό χειμερινό παλάτι τοῦ Ηρώδη. Τμῆμα τοῦ ύδραγχείου

χαν ταφεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν τειχῶν; Μέ ποιό τρόπο είχε κατορθώσει ὁ Δαιδί νά ἀποσπάσει τὴν πόλη ἀπὸ τοὺς Γεβουσαίους; Γιατί δέν είχαν βρεθεῖ ἀκόμα τὰ τείχη τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαιδί;

Τό ἔργο τῶν ἀρχαιολόγων ήταν δύσκολο γιατί ἡ πολιά πόλη ἦταν θαμένη κάτω ἀπὸ τὴν καινούργια. "Ἐτσι οἱ ἀνασκάφες ἐπρεπε νά γίνουν σὲ κομματία πού ἀνήκαν στὸ κράτος.

Οι ἀρχαιολόγοι ἔρχισαν πράσινα ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ λόφου ὃπου υπολογίζαν διτέ θά βρισικαν ἔνα τμῆμα ἀπὸ τὸ όχυρά πού είχε ἀνακαλύψει ἡ Κάθλην Κένιον. Ἀμέως μόλις ἔρχισαν οἱ ἀνασκάφες ἐπρόβαλαν τὰ ύπολείμματα ἐνός τείχους μήκους 70 περίπου μέτρων πού ἦταν χτισμένο τὸν 180 αἰώνα π.Χ. Ἐπίσης βρέθηκε ἔνας οἰκισμός τοῦ 8ου αἰώνα π.Χ. ὃπου ὁ Σιλόχ μπρεσε νά ἀνασύρει πολλὰ οἰκιακά σκεύη. Ήταν ἡ πρώτη φορά πού βρήκε κάποιας, μαρτυρίες γιά τὴν καθημερινή ἡζη τοῦ Ἰσραήλ.

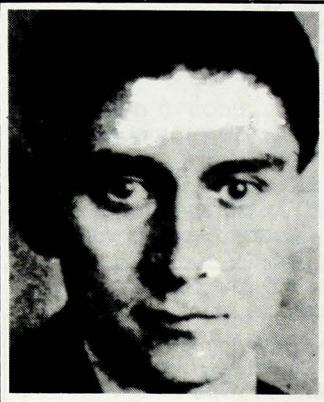
Βρέθηκαν καὶ τὰ σημάδια ἀπὸ ἔναν ἀνθηρό ἐμπορίο μὲ ἀπομακρυσμένες χῶρες. Πράγματι ὁ Σιλόχ βρήκε 300 χερούλια ἀπὸ ἀμφορεῖς κρασιοῦ μὲ σφραγίδες πού μαρτυροῦν διτέ προέρχονταν ἀπὸ τὸ Αιγαῖο. Ἐπίσης βρέθηκαν ἀγγεία ἀπὸ πηλὸ μὲ ἀραβικά γράμματα. Τὰ κοσμήματα ἀπὸ κοχύλια φοινικῆς προέλευσης μαρτυροῦν σχέσεις μὲ τοὺς μυθικοὺς αὐτούς θαλασσοπόρους. Ἀγαλματίδια τῆς θεᾶς τῆς γονημότητας Ἀστράπτης πού βρέθηκαν σὲ αὐτὴ τὴν ζώνη ἀποδεικνύουν διτέ ἔξακολουθούσε νά ὑπάρχει ἡ εἰδωλολατρεία καὶ διτέ η πρώτη ἐντολή «... οὐκ ἔσονται σοι θεοί ἔτεροι πλὴν ἐμού» δέν είχε πρακτική ἐφαρμογή.

Στὴ συνέχεια τῶν ἔργων πρέπει τὸ πηγάδι πού είχε ἀνακαλύψει τὸ 1967 ὁ Τσάρλς Γουώρεν. Τὸ πηγάδι αὐτό ἀποτελούσε σίγουρα τὴ βασικὴ πηγὴ ὑδρεύσης τῆς πόλης καὶ ἦταν θασὶς καὶ δόγος γιά τὸν όποιο ὁ Δαιδί διάλεξε τὴν ιερουσαλήμ γιά πρωτεύουσά του.

Καθὼς δημως οἱ ἀρχαιολόγοι ἀποφάσισαν νά στρέψουν τὶς ἔρευνές τους στὴν προστάθημα γιά τὴν ἀνακάλυψη τῶν τάφων τῶν Ἰουδαίων βασιλιάδων, συνάντησαν μιὰ ἀναπάντεχη ἀντίδραση ἀπὸ μιὰ ὑπερορθόδοξη θρησκευτικὴ ὄργανωση καθὼς καὶ ἀπὸ ἔνα συντρητικό κόμμα πού θεώρησαν τὴν ἐνέργεια αὐτή σὰν ιεροσύλια. Τὸ θέμα πῆρε σοβαρές διαστάσεις καὶ ἔτοι οἱ ἀνασκάφες ἀναβλήθηκαν γιά κάποια χρονικό διάστημα. Μεσολάθησαν κατόπιν τὰ γεγονότα τοῦ Λιβάνου πού σίγουρα χειροτέρεψαν τὴν κατάσταση. Ο Γιγκάλ Σιλόχ δημως είναι ἀποφασισμένος νά μήν παραπτηθεῖ ἀπὸ τὶς προσπάθειές του καὶ δηλώνει διτέ θά συνεχίσει τὶς ἀνασκάφες γιά νά πορέρει νά βρει τὴν ἀπάντηση σὲ όλα τὰ ἔρωτήματα πού ἀπασχολούνται ἔδω καὶ τόσο καιρό τούς ἀρχαιολόγους.

(«Θεσσαλονίκη», 9.7.1983)

Φράντς Κάφκα: "Ένας φλογερός Σιωνιστής"

Φράντς Κάφκα

‘Ο «παράλογος» πιό έπικαιρος!...

100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ

«Δέν θά πρεπε νά διαβάζουμε παρά τά βιβλία πού μᾶς ταυμούν και μᾶς δαγκώνουν. ‘Αν τό βιβλίο που διαβάζουμε δέν μάς ευπνά με μιά γροθιά στό κεφάλι, πρός τί νά τό διαβάσουμε; ‘Ενα βιβλίο πρέπει νά ναι το τσεκούρι πού σπάζει τήν παγωμένη μας θάλασσα’.

Τόν Φράντς Κάφκα θυμόμαστε σήμερα, έτσι καθώς τά έκαποντάχρονά του γιορτάζονται αύτές τίς μέρες σ’ όλο τόν κόσμο, μέσα σε διεθνές κλίμα, όπου τό επίθετο καφκικός - δηλαδή, άπελπιστικά καί άθεράπευτα παράλογος - ούδεποτε ήταν πιο έπικαιρο.

Γερμανόφωνος Τσέχος, ο Φράντς Κάφκα γεννήθηκε στήν Πράγα στίς 3 Ιουλίου 1883 καί πέθανε στό σανατόριο του Κίρλινγκ κοντά στή Βιέννη στίς 3 Ιουνίου 1924.

Γιός εύπόρων Ισραηλίτων, πέρασε τήν παιδική του ήλικια στήν παλαιά αύτοκρατορία τής Αύστριας, σταυροδρόμι τής σλαβικής, γερμανικής καί έβραικής κουλτούρας. Αύτοί οι τρεις διαφορετικοί άνθρωποισμοί που είχαν ριζώσει στήν Πράγα, έπειρασαν τόν Κάφκα πού σπουδάσας νομικά καί σημαδεύτηκε κυρίως από τήν έβραική σοφία καί θρησκεία. Φλογερός σιωνιστής, σκόπευε νά έγκατασταθεί στήν Παλαιστίνη, άλλα μέ τά πρώτα συμπτώματα τής φυματωσής (1917) έγκατείψει τούτο τό σχέδιό του. Είχε κλήση στή μεταφυσική, άλλα παράλληλα τόν είλκουν οι ρεαλιστικές πτυχές τού κόσμου καί ή μουσική που άπορρει απ’ αυτόν. Μιά σύνθεσης όνειρων, είρωνειας καί στοχαστικής διαύγειας.

Στά 1913 έκδόθηκε τό πρώτο βιβλίο του Κάφκα «Παρατηρήσεις» με μικρά άποσπάσματα σέ πρόζα, σφραγισμένα από διεισδυτική ανησυχία καί πού τό θύφος του, έντωνωσιακά νεωτεριστικό, ήταν συγχρόνως λυρικό, δραματικό καί μελωδικό. Αύτά τά άποσπάσματα διάφορα στήν Κάφκα τά είχε έπιλεξει από τό «Προσωπικό του ήμερολόγιο», πού συνέχισε νά τό γράφει σ’ όλη τή ζωή του. Τό βιβλίο πέρασε απαραήτηρο, δημοσιεύσεων καί τά μετέπειτα έργα του. Μόνο ένας περιορισμένος κύκλος φίλων του τά έκτιμησε καί τά θαύμασε.

Στά 1914 ένας άποτυχημένος άρρωστανά βύθυσε στήν άπελπισία αύτόν τόν νεαρό που δύψουσε γιά ύγιεινή καί άγνη ζωή, γιά τελειότητα καί σχεδόν γιά άγνότητα. Παρά τίς πολυποίκιλες δοκιμασίες που ύπεστη - κλονισμός από τόν πόλεμο, άβεβαιότητα στήν έπαγγελματή ζωή αύτού τού υπαλλήλου άσφαλιστικής έταιρίας καί δύνακολες σχέσεις με τούς γονεῖς του - ο Κάφκα έγραψε τά βιβλία «Η Δίκη», «Άμερική», «Η μεταμόρφωση», «Επαρχιακός γιατρός».

“Αρρωστος”

Στά 1920 άναζήτησε θεραπεία σ’ ένα σανατόριο καί κατόπιν σέ μια έπαρχια όπου ή άδελφή του διέθετε ένα έξοχικό σπίτι, τό όποιο έμελλε νά περιγράψει στόν «Πύργο». Λίγο άργοτερα γνώρισε τήν Τσεχοσολοβάκα συγγραφέα Μιλένα Γεζένσκα -Πολλάκ, άλλα μόνο στά 1924, τελευταίο χρόνο τής ζωής του, ένιωσε γιά τήν Ντόνα Ντυμάντ τόν μεγάλο έρωτα πού τού ξανάδωσε τήν έπιδημία. Μαζί τής έζησε τίς ευτυχέστερες μέρες τής ζωής του. Η άρρωστια του θύμως ήταν άμειλικτη.

Η άξιοθρήνητη ζωή τού Κάφκα δικαιολογεῖ άπόλυτα, κατά τούς βιογράφους του, τήν άμφιβολία καί τήν άπελπισία από τίς οποίες είναι έμποτισμένο τό έργο του. Ήστάσσο, άν-

τίθετα από τά μυθιστορήματα καί τά άφηγήματά του, πολλοί από τούς άφορισμόυς του δείχνουν τήν πίστη του σέ μια άνωτερη άρχη πού διέπει τόν κόσμο καί τή βεβαιότητα πώς ύπαρχει στόν άνθρωπο κάτι πού δέν πεθαίνει.

Τό έργο του

Ο Κάφκα περιγράφει τήν καθημερινή μας ζωή μέ την πολιτογιά, θάλεγες ανυπόφορη. Ή κατάσταση απόλυτης διαύγειας, πού μᾶς δημιουργεῖ αυτό τό δράμα μοιάζει μέ έφιάλτη. Ένων άμως τόσο συγγραφείς έπιδώκουν μεθοδικά τό παραλήρημα, διά Κάφκα μᾶς έπαναφέρει άδιάκοπα μέ άκαμπτο χιούμορ, στήν επίγνωση, στή μαύρη έπιγνωση τής άνθρωπινης μοίρας.

• Στό μυθιστόρημα «Η Δίκη», διά Κάφκα άφηγείται τήν τραγωδία ένός άνθρωπου τής αύθαιρεσίας τής έξουσίας πού συνθίβει καί έξουθενώνει τό διτομό, έξουσίας πού οι αιώνας μας γνώρισε χορταστικά.

• Στή «Μεταμόρφωση», μυθιστόρημα σπαρακτικό καί τρομερό, γεμάτο τρυφερότητα καί άπελπισία, πού ένας άνθρωπος μεταμορφώνεται σέ έντομο καί σκοτώνεται από τούς οικείους του, διά Κάφκα άναμειγνύει τό παράδοξο μέ τό καθημερινό. Ή αφήγηση είναι τόσο πυκνή καί άπτη πού έφιάλτης γίνεται πραγματικότητα, ένων ή ειλικρίνεια έπιτεινει τήν έντυπωση γεγονότος βαθιά, ένδυμυχα, βιωμένου...

• Στόν «Πύργο», ένας ποτογράφος μάχεται απέναντι στή γραφειοκρατία καί τήν άπανθρωπία, γιά μια έστια κι ένα έπαγγελμα, γιά μια θέση στούς κόλουπους τής κοινωνίας από διπού πού θά μπορέσει νά έπιχειρησει μια άνοδο πρό τό Θεό.

• Στήν «Άμερική», άντιθετα από τή «Δίκη» καί τό «Πύργο», πού έχουν τέλος δραματικό καί απαισιόδοξο, δη πλούτος γελασίδης, ένα ειδός απόθεωσης πού σημαίνει τόν παράδεισο. «Έναν παράδεισο, διπού τό διτομό, μπορεί νά άναπτυξει τό προσόντα καί τήν προσωπικότητά του θέλει καί νά κορέσει τή δίψα του γιά εύτυχιά, ειρήνη, δικαιοσύνη, οίκτο, άμοιβαία κατανόηση, τάξη, ίλικη καί πνευματική, στοιχεία δηλαδή, τών οποίων κατά τόν Κάφκα, στερείται ή κοινωνία πού γνώρισε.

“Έγραφε διά Κάφκα γιά τό έκπαιδευτικό σύστημα τής έποχής του:

“Δύο είναι οι άρχες καθε έκπαιδευτικής: πρώτα νά αποκρύψει τήν δρμτική έπιδρμοή τών παιδιών, πού άγνοούν τά πάντα, κατά τής άληθειας καί κατόπιν ή μύηση τών ταπεινώμενων παιδιών στό ψέμα κατά προοδευτικό καί άνεπτη σήθητο τρόπο.

‘Άλλού, στά γραπτά του διαβάζουμε:

“Δέν θά μπορέσω νά κατακτήσω τήν εύτυχιά παρά μόνο καταφέρω νά σηκώσω τόν κόσμο, νά τόν κάνω νά μπει στό άλθινό, στό άγνο, στό άναλλοιωτό».

Πιό κάτω:

“Πατριωτικές παρελάσεις... Άποκρουστικά φαινόμενα πού συνοδεύουν παρεπιμπτόντως τόν πόλεμο...».

Κι άκομα:

“Ο, τι δέν είναι λογοτεχνία, μού φέρνει πλήξη. τό μισώ...”
Βαγγέλης Ψυράκης
(«Έλευθερος Τυπος», 18.6.1983)

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΜΕΝ ΧΑΤΣΑΤΟΥΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΣΕΜΕΝΟΦΣΚΑΓΙΑ

‘Απασχόλησε τήν έλληνική κοινή γνώμη τό καλοκαίρι

Aπό 26 Ιουνίου - 1 Ιουλίου 1983 συνήλθε στά Χανιά τό Διεθνές Μεταλλουργικό Συνέδριο. Στό Συνέδριο έλαβαν μέρος 138 έπιστημονες από 19 χώρες.

“Ενας από τους βασικούς είσηγητές τού Συνεδρίου ήταν ο Αρμέν Χατσατουριάν (γιός τού διάσημου συνθέτη) και ή σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσατουριάν.

(‘Ο Αρμέν Χατσατουριάν 48 έτών, τού ‘Ινστιτούτου Κρυσταλλογραφίας τής Μόσχας, καθηγητής φυσικομαθηματικός, ειδικός στή θεωρία γιά τή φάση μετασχηματισμού τών ύλικων. “Εχει δημοσιεύσει περισσότερες από 80 μελέτες και βιβλία.

Η σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσατουριάν 48 έτών τού ‘Ινστιτούτου τών Χημικών ‘Ενώσεων ‘Οργανοστοιχειών τής Μόσχας, καθηγητρία Φυσικομαθηματικός, ειδική στήν έπιστημη τών ύλικων και τήν Φυσική Μεταλλουργία. “Εχει δημοσιεύσει περί τίς 40 μελέτες).

Οι Χατσατουριάν καί ο γιός τους Κάρεν ζήτησαν τόν Ιούλιο τού 1981 τήν δέδια νά μεταναστεύσουν στό Ισραήλ καί τούς άρνηθηκαν γιά πρώτη φορά τόν Μάρτιο τού 1982 μέ τό αίτιολογικό δτι «δέν πρόκειται γιά περίπτωση έπανασυνδέσεως οικογενείας», δρνηση ή όποια θεωρείται άδικη.

“Εκτοτε βρίσκονται σέ διωγμό στήν ΕΣΣΔ, ο δέ γιός τους (4ετής φοιτητής) απεβλήθη από τό Πανεπιστήμιο τής Μόσχας (τμῆμα Φυσική), “Ετσι δέν τούς έπετράπτη καί νά παραστούν στό Συνέδριο, στήν ‘Οργανωτική Επιτροπή τού όποιου οι Χατσατουριάν έστειλαν τήν παρακάτω έπιστολή:

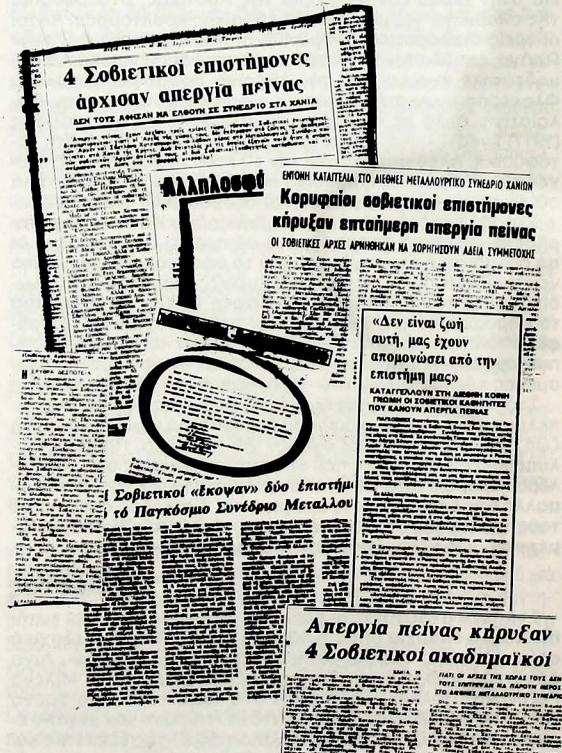
«Εύχαριστούμε πολύ γιά τήν εύγενική σας πρόσκληση νά συμμετάσχουμε στό Συνέδριο. Λυπηθήκαμε πάρα πολύ δταν άνακαλύψαμε δτι ή Σοβιετική Ακαδημία ‘Έπιστημών δέν έπέτρεψε τήν συμμετοχή μας. Σητήσαμε τήν δέδια από τούς άντιπροσέδρους τής Ακαδημίας τής ΕΣΣΔ. Ε.Η. Βελίκωφ καί Γ.Α. Οβτσινίκοφ, άλλα ματαίως. Αύτη ή ένέργεια άνταποκρίνεται στή σημεινή μας κατάσταση, σάν «άρνητές» από διετίας θέση στήν όποια βρεθήκαμε μετά από αίτηση πού κάναμε νά μάς έπιτραπει νά συναντήσουμε τούς συγγενεῖς μας στό έξωτερικό. Στερηθήκαμε τής δυνατότητας νά έπικοινωνήσουμε μέ τούς συνεργάτες μας καί μάς έκοψαν δλα τά συνθισμένα κανάλια γιά έπιστημονική δουλειά καί συνεργασία. ‘Αλλά τό πλέον θλιβερό είναι έκεινο πού συνέβη στό γιό μας Κάρον Χατσατουριάν, δι όποιος δώχητκε από τό Πανεπιστήμιο τής Μόσχας, λόγω τής αιτήσεως, καί έχασε τό δίκαιωμα νά συνεχίσει τής σπουδές του καί νά έχει μάς άξιοπρεπή έργασία. Τίς λεπτομέρειες μπορείτε νά τίς βρήτε στό συνημμένο γράμμα πρός τούς συνέδρους πού γράψαμε μαζί με τούς συναδέλφους μας «άρνητές» καθηγητές Ε. Νταγκόρνι καί Λεονίντ Ότσερνδού. Αύτοι μάς άκολουθον στήν άποφασή μας νά πραγματοποίησουμε άπεργία πείνας καθ’ δλη τή διάρκεια τού συνέδριου σέ ένδειξη διαμαρτυρίας έναντιον τής άρνησεως τής Ακαδημίας ‘Έπιστημών

τής ΕΣΣΔ νά μάς έπιτραπει νά παραυρεθούμε στό συνέδριο καί έναντιον τών Σοβιετικών Αρχών πού μάς δρούνται βίζα έξόδου από τή χώρα».

Κατόπιν αύτού οι σύνεδροι έστειλαν έπιστολή διαμαρτυρίας στή Σοβιετική Ακαδημία ‘Έπιστημών κι δρνήθηκαν νά παρακαθήσουν στό μεσημεριανό γεύμα τής πρώτης μέρας τού Συνέδριου σέ ένδειξη συμπαράστασης πρός τούς Σοβιετικούς Ακαδημαϊκούς πού τήν ίδια μέρα άρχιζαν άπεργία πείνας στήν Μόσχα.

Έκ μέρους τών συνέδρων οι, κ. Διον. Γρίβας, δ’ Αμερικανός καθηγητής κ. Ούιλ. Μόρρις καί ή Κινέζα καθηγητρία κ. Τσέρρου Βέν έδωσαν συνέντευξη Τύπου πού καί κατήγγειλαν τή στάση τών σοβιετικών άρχων.

Μεγάλη μερίδα τού άθηναικού Τύπου έδωσε ίδια-τερη σημασία καί δημοσιότητα στό γεγονός που άπασχόλησε τό καλοκαίρι τήν κοινή γνώμη.

Οι έλληνικές έφημερίδες γιά τήν άπαγόρευση έξόδου τών Χατσατουριάν από τήν Σ. ‘Ενωση

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟ - ΝΑΖΙΣΜΟΥ:

Συνέχεια από τή σελ. 2

ένα κύμα άντισημιτικών όρθρων είδαν τό φῶς τής δημοσιότητος σέ πολλές εύρωπαικές έφημερίδες και περιοδικά. Τριάντα χρόνια μετά τό θάνατο τού 'Άδολφου Χίτλερ μπορούμε και πάλι νά διαβάσουμε ότι οι 'Εβραίοι διδάσκονται νά μισούν άλλες θρησκείες, ότι ή Βίβλος διδάσκει τούς 'Εβραίους νά καταπέζουν άλυπητα τούς άλλους λαούς, και ότι ύπαρχει μά συνωμοσία τών 'Εβραίων γιά νά φθάσουν στήν έξουσία και νά κυριαρχήσουν στόν κόσμο. Τά ίδια παλιά ψεύδη δημοσιεύονται πάλι στήν Εύρωπη μέ επιστολές πρός τή σύνταξη και μέ σατανικούς ύπαινγιμούς πού παρεισφρύουν μέσα σέ όρθρα γιά τό Λίβανο. 'Η άνεκτικότητα, όμως, τού άντισημιτισμού αύξηθηκε κατά τρόπο δραματικό. 'Αρθρα πού είχαν πεταχθεί στόν κάλαθο τών άχρηστων άπό τήν έποχή τού β' παγκοσμίου πολέμου, διαβάζονται πάλι, οι δέ έκδότες, όταν επικρίνονται άρνούνται ότι τά όρθρα αύτά είναι άντισημιτικά.

Χειρότερο άκομη είναι τό γεγονός ότι έκεινοι πού επίσημα έκπροσωπούν σήμερα τήν Εύρωπη, φαίνεται νά πιστεύουν ότι ό άντισημιτισμός φοράει πάντα τό ίδιο προσωπείο. Γ' αύτούς, άντισημιτισμός είναι αύτό πού παρουσιάσθηκε στήν Εύρωπη κατά τίς δεκαετίες τού —30 και τού —40: ένας άρωμενος δικτάτωρ μέ μικρό μουστάκι, βλοσσορί και παγεροί αξιωματικοί τών "Ες - "Ες πού συλλαμβάνουν 'Εβραίους γιά νά τούς έκτοπίσουν στά στρατόπεδα τού θανάτου.

Αύτό πού είναι άξιοθαύμαστο μέ τόν άντισημιτισμό είναι ή εύκαμψία του. Δέν μπορεί νά άλλαξει τόν άπωτερο στόχο του μπορεί όμως, νά άλλαξει τό προσωπείο του, τή στρατηγική του και ένα μέρος άπό τό λεξιλόγιο του. 'Αραβες δικτάτορες έρχονται στήν Εύρωπη και μᾶς λένε ότι δέν έχουν τίποτε έναντιν τών 'Εβραίων -άλλα διωνισμός άποτελεί ένα κακό και πρέπει νά έκμηδενισθεί. «Οι 'Εβραίοι είναι άδελφια μας», λένε χαμογελώντας όταν έπισκεπτονται τίς χώρες μας, «άλλα οι 'Εβραίοι προσπαθούν νά κυριαρχήσουν σέ δλη τήν Μέση 'Ανατολή».

Καί ή Εύρωπη έξαπατάται άπό αύτή τή μάσκα. "Όλοι γνωρίζουμε ότι ό άντισημιτισμός καλυπτόμενος ώς άντισιωνισμός, έπετυχε τεράστιες πολιτικές νίκες στήν Εύρωπη μετά τήν τελευταία δεκαετία.

Αύτή είναι ή εύρωπαική ύποκρισία. Πολιτικοί ήγετες στίς χώρες μας έκφράζουν συχνά τόν θαυμασμό τους γιά τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ. Τήν έπομένη μέρα ύποδέχονται μέ θέρμη κάποιον "Αραβα έπισκεπτη πού ζητά τήν καταστροφή τού έβραικού κράτους.

Πολιτικοί στήν Εύρωπη συχνά έπικρίνουν έκεινους πού έδω και σαράντα χρόνια δέν κατάλαβαν τή σήμανε ή Ναζιστική Γερμανία όταν, κυριολεκτικά έλεγε: οι 'Εβραίοι πρέπει νά έξοντωθούν. Οι ίδιοι πολιτικοί σήμερα άρνούνται μέ έμφαση ότι ό Καταστατικός Χάρτης τής P.L.O. και άλλα έγγραφα θά πρέπει νά έννοηθούν κατά

τρόπο κυριολεκτικό: ότι δέν ύπάρχει στήν Παλαιστίνη χώρος γιά νά έβραιϊκο κράτος. Γ' αύτό πρέπει νά ειπωθεί, τή στιγμή αύτή πού τιμάμαι τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ, ότι δέν άρκει νά άντιστεκόμαστε στόν άντισημιτισμό τού παρελθόντος. 'Ο Βάλλενμπεργκ μάς δίδαξε νά πολεμάμε τόν άντισημιτισμό τού παρόντος.

'Επι τών ήμερών τού Βάλλενμπεργκ στή Βουδαπέστη οι πιό έπικινδυνοι άντισημίτες ήταν έκεινοι πού προσπάθησαν νά καταστήσουν τήν Εύρωπη Judenrein. 'Επι τών ήμερών μας, οι πιό έπικινδυνοι άντισημίτες είναι έκεινοι πού θέλουν νά καταστήσουν τήν Μέση 'Ανατολή judenstattein. 'Ο άντισιωνισμός, πού σημαίνει πόλεμο, τρομοκρατία και προπαγάνδα κατά τού κράτους τού 'Ισραήλ, άποτελεί τόν σημερινό άντισημιτισμό.

Δέν είμαι 'Εβραίος. Κατάγομαι άπό μιά μικρή χώρα, τήν πατρίδα τού Ραούλ Βάλλενμπεργκ, πού έχει τό άπιστευτο προνόμιο τής ειρήνης έπι 170 και πλέον χρόνια. Δέν έκπροσωπώ σήμερα καμιά κυβέρνηση η πολιτικό κόμμα. Πιστεύω, όμως, ότι μιλώ έξ θόνοματος έκατομμυρίων Εύρωπαίων πού θέλουν οι χώρες μας νά σταθούν άποτελεσματικά κατά τού νέου άντισημιτισμού. 'Υπάρχει μιά άλλη Εύρωπη, πέρα άπό κείνη πού άγκαλιάζει τόν Γιασέρ 'Αραφάτ και ύποκύπτει στά δρατικά αιτήματα. Γιά τούτο, έπιτρέψτε μου, τήν ήμέρα αύτή πού είναι άφιερωμένη στόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ νά άπευθυνθώ πρός όλους τούς Εύρωπαίους φίλους τού 'Ισραήλ, 'Εβραίους και μή 'Εβραίους:

Τώρα είναι ή ωρα νά άντισταθείτε έναντιον έκεινων πού ύποσκάπτουν τή δημοκρατία έπιτιθέμενοι κατά τών 'Εβραίων και τού έβραιϊκο κράτους.

Σημειώσεις:

1. 'Ο Per Áhlmark διετέλεσε άντιπρος δρός στήν προηγούμενη φιλελεύθερη κυβέρνηση τής Σουηδίας.
2. 'Ο Ραούλ Βάλλενμπεργκ ύπήρξε Σουηδός διπλωμάτης διαπιστευμένος στή Βουδαπέστη κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Διέσωσε χιλιάδες Ούγγρους, 'Εβραίους τό θρήσκευμα παρέχοντας σ' αύτούς τήν προστασία τής χώρας του. 'Αργότερα ά Βάλλενμπεργκ φυλακίσθηκε άπό τούς Σοβιετικούς, πού είσεβαλαν στή Σουηδία. Παρά τίς ρωσικές διαβεβαιώσεις ότι πέθανε στή φυλακή τό 1947, σύμφωνα μέ έπιμονες πληροφορίες δι Βάλλενμπεργκ ζει άκομη.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΒΡΩΝΟΤ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 — ΑΘΗΝΑ

Ταχ. Θυρίδα 104 39 — τηλ.: 88.39.951

‘Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:

‘Ο Πρόεδρος τού Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ,
Σουρμελή 2

Τιμή φύλλου δρχ.1

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΜΕΝ ΧΑΤΣΑΤΟΥΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΣΕΜΕΝΟΦΣΚΑΓΙΑ

‘Απασχόλησε τήν έλληνική κοινή γνώμη τό καλοκαίρι

Aπό 26 Ιουνίου - 1 Ιουλίου 1983 συνήλθε στά Χανιά τό Διεθνές Μεταλλουργικό Συνέδριο. Στό Συνέδριο έλαβαν μέρος 138 έπιστημονες από 19 χώρες.

“Ενας άπο τούς βασικούς εισηγητές τού Συνεδρίου ήταν ο Αρμέν Χατσατουριάν (γιός τού διάσημου συνθέτη) και ή σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσατουριάν.

(Ο Αρμέν Χατσατουριάν 48 έτών, τού Ινστιτούτου Κρυσταλλογραφίας τής Μόσχας, καθηγητής φυσικομαθηματικός, ειδικός στή θεωρία γιά τή φάση μετασχηματισμού τών ύλικων. “Εχει δημοσιεύσει περισσότερες από 80 μελέτες και βιβλία.

Η σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσατουριάν 48 έτών τού Ινστιτούτου τών Χημικών ‘Ενώσεων ‘Οργανοστοιχειών τής Μόσχας, καθηγητρία Φυσικομαθηματικός, ειδική στήν έπιστημη τών ύλικων και τήν Φυσική Μεταλλουργία. “Εχει δημοσιεύσει περί τίς 40 μελέτες).

Οι Χατσατουριάν καί ο γιός τους Κάρεν ζήτησαν τόν Ιούλιο τού 1981 τήν δέδια νά μεταναστεύσουν στό Ισραήλ καί τούς άρνηθηκαν γιά πρώτη φορά τόν Μάρτιο τού 1982 με τό αίτιολογικό δτι «δέν πρόκειται γιά περίπτωση έπανασυνδέσεως οικογενείας», δρνη ση ή όποια θεωρείται άδικη.

“Εκτοτε βρίσκονται σέ διωγμό στήν ΕΣΣΔ, δέ διγός τους (4ετής φοιτητής) άπεβλήθη άπό τό Πανεπιστήμιο τής Μόσχας (τμήμα Φυσική), “Ετσι δέν τούς έπετράπτη καί νά παραστούν στό Συνέδριο, στήν Οργανωτική Έπιτροπή τού όποιου οι Χατσατουριάν έστειλαν τήν παρακάτω έπιστολή:

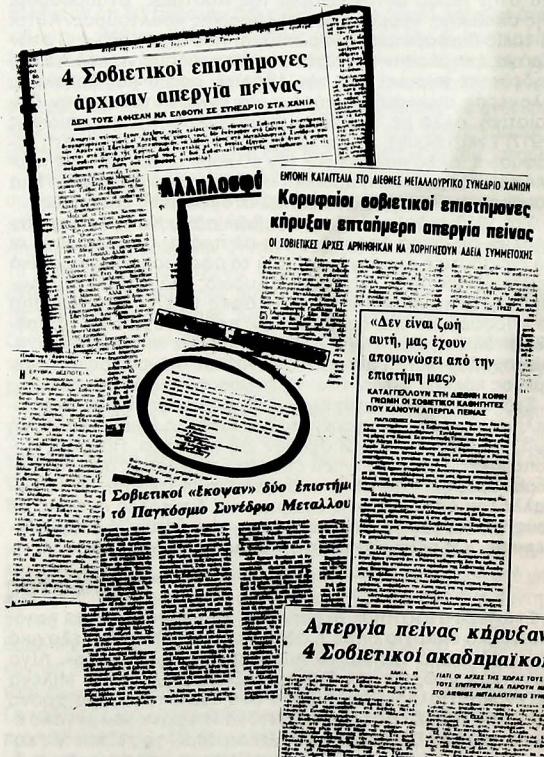
«Εύχαριστούμε πολύ γιά τήν εύγενική σας πρόσκληση νά συμμετάσχουμε στό Συνέδριο. Λυπηθήκαμε πάρα πολύ όταν άνακαλύψαμε δτι ή Σοβιετική Ακαδημίας Έπιστημών δέν έπέτρεψε τήν συμμετοχή μας. Ζητήσαμε τήν δέδια άπό τούς άντιπροσέδρους τής Ακαδημίας τής ΕΣΣΔ. Ε.Η. Βελίκωφ καί Γ.Α. Οβστινίκοφ, άλλα ματαίως. Αύτη ή ένέργεια άνταποκρίνεται στή σημειρήνη μας κατάσταση, σάν «άρνητές» άπό διετίας, θέση στήν όποια βρεθήκαμε μετά άπό αίτηση πού κάναμε νά μάς έπιτραπει νά συναντήσουμε τούς συγγενεῖς μας στό έξωτερικό. Στερηθήκαμε τής δυνατότητας νά έπικοινωνήσουμε μέν τούς συνεργάτες μας καί μάς έκοψαν δλα τά συνθισμένα κανάλια γιά έπιστημονική δουλειά καί συνεργασία. ‘Αλλά τό πλέον θλιβερό είναι έκενον πού συνέβη στό γιό μας Κάρον Χατσατουριάν, δό όποιος δώχητκε άπό τό Πανεπιστήμιο τής Μόσχας, λόγω τής αιτήσεως, καί έχασε τό δίκαιωμα νά συνεχίσει τίς σπουδές του καί νά έχει μάς δίξιοπρεπή έργασία. Τίς λεπτομέρειες μπορείτε νά τίς βρήτε στό συνημμένο γράμμα πρός τούς συνέδρους πού γράψαμε μαζί με τούς συναδέλφους μας «άρνητές» καθηγητές Ε. Νταγκόρνι καί Λεονίντ Ότσερνόδη. Αύτοι μάς άκολουθούν στήν άπόφασή μας νά πραγματοποίησουμε άπεργία πείνας καθ' όλη τή διάρκεια του συνέδριου σέ ένδειξη διαμαρτυρίας έναντιον τής άρνησεως τής Ακαδημίας Έπιστημών

τής ΕΣΣΔ νά μάς έπιτραπει νά παραυρεθούμε στό συνέδριο καί έναντιον τών Σοβιετικών Αρχών πού μάς άρνουνται βίζα έξόδου άπό τή χώρα».

Κατόπιν αύτού οι σύνεδροι έστειλαν έπιστολή διαμαρτυρίας στή Σοβιετική Ακαδημία Έπιστημών κι άρνηθηκαν νά παρακαθήσουν στό μεσημεριανό γεύμα τής πρώτης μέρας τού Συνεδρίου σέ ένδειξη συμπαράστασης πρός τούς Σοβιετικούς Ακαδημαϊκούς που τήν ίδια μέρα άρχιζαν άπεργία πείνας στήν Μόσχα.

Έκ μέρους τών συνέδρων οι, κ. Διον. Γρίβας, δό Αμερικανός καθηγητής κ. Ούιλ. Μόρρις καί ή Κινέζα καθηγητρία κ. Τσέρρου Βέν έδωσαν συνέντευξη Τύπου που καί κατήγγειλαν τή στάση τών σοβιετικών άρχων.

Μεγάλη μερίδα τού άθηναϊκου Τύπου έδωσε ιδιαίτερη σημασία καί δημοσιότητα στό γεγονός που άπασχόλησε τό καλοκαίρι τήν κοινή γνώμη.

Οι έλληνικές έφημερίδες γιά τήν άπαγόρευση έξόδου τών Χατσατουριάν άπό τήν Σ. “Ένωση

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟ - ΝΑΖΙΣΜΟΥ:

Συνέχεια από τή σελ. 2

ένα κύμα άντισημιτικών όρθρων είδαν τό φῶς τής διημοσιότητος σέ πολλές εύρωπαικές έφημερίδες και περιοδικά. Τριάντα χρόνια μετά τό θάνατο τού 'Αδόλφου Χίτλερ μπορούμε και πάλι νά διαβάσουμε ότι οι 'Εβραίοι διδάσκονται νά μισούν όλλες θρησκείες, ότι η Βίβλος διδάσκει τούς 'Εβραίους νά καταπέλζουν άλυπητα τούς όλλους λαούς, και ότι ύπαρχει μά συνωμοσία τών 'Εβραίων γιά νά φθάσουν στήν έξουσία και νά κυριαρχήσουν στόν κόσμο. Τά ίδια παλιά ψεύδη δημοσιεύονται πάλι στήν Εύρωπη μέ επιστολές πρός τή σύνταξη και μέ σατανικούς ύπαινγμούς πού παρεισφύουν μέσα σέ όρθρα γιά τό Λίβανο. 'Η άνεκτικότητα, όμως, τού άντισημιτισμού αύξηθηκε κατά τρόπο δραματικό. "Αρθρα πού είχαν πεταχθεί στόν κάλαθο τών άχρηστων άπό τήν έποχή τού β' παγκοσμίου πολέμου, διαβάζονται πάλι, οι δέ έκδότες, όταν έπικρίνονται άρνούνται ότι τά όρθρα αύτά είναι άντισημιτικά.

Χειρότερο άκομη είναι τό γεγονός ότι έκεινοι πού επίσημα έκπροσωπούν σήμερα τήν Εύρωπη, φαίνεται νά πιστεύουν ότι ό άντισημιτισμός φοράει πάντα τό ίδιο προσωπείο. Γ' αύτούς, άντισημιτισμός είναι αύτό πού παρουσιάσθηκε στήν Εύρωπη κατά τίς δεκαετίες τού —30 και τού —40: ένας άρωμενος δικτάτωρ μέ μικρό μουστάκι, βλοσσούρι και παγεροί δίξιματικοί τών "Ες - "Ες πού συλλαμβάνουν 'Εβραίους γιά νά τούς έκτοπίσουν στά στρατόπεδα τού θανάτου.

Αύτό πού είναι άξιοθαύμαστο μέ τόν άντισημιτισμό είναι ή εύκαμψία του. Δέν μπορεί νά άλλαξει τόν άπωτερο στόχο του μπορεί όμως, νά άλλαξει τό προσωπείο του, τή στρατηγική του και ένα μέρος άπό τό λεξιλόγιο του. 'Αραβες δικτάτορες έρχονται στήν Εύρωπη και μᾶς λένε ότι δέν έχουν τίποτε έναντιν τών 'Εβραίων - άλλά δίσιωνισμός άποτελεί ένα κακό και πρέπει νά έκμηδενισθεί. «Οι 'Εβραίοι είναι άδελφια μας», λένε χαμογελώντας όταν έπισκεπτονται τίς χώρες μας, «άλλα οι 'Εβραίοι προσπαθούν νά κυριαρχήσουν σέ δλη τήν Μέση 'Ανατολή».

Καί η Εύρωπη έξαπατάται άπό αύτή τή μάσκα. "Ολοι γνωρίζουμε ότι ό άντισημιτισμός καλυπτόμενος ώς άντισιωνισμός, έπετυχε τεράστιες πολιτικές νίκες στήν Εύρωπη μετά τήν τελευταία δεκαετία.

Αύτή είναι ή εύρωπαική ύποκρισία. Πολιτικοί ήγετες στίς χώρες μας έκφράζουν συχνά τόν θαυμασμό τους γιά τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ. Τήν έπομένη μέρα ύποδέχονται μέ θέρμη κάποιον "Αραβα έπισκεπτη πού ζητά τήν καταστροφή τού έβραικού κράτους.

Πολιτικοί στήν Εύρωπη συχνά έπικρίνουν έκείνους πού έδω και σαράντα χρόνια δέν καταλαβαν τή σήμανε ή Ναζιστική Γερμανία όταν, κυριολεκτικά έλεγε: οι 'Εβραίοι πρέπει νά έξοντωθούν. Οι ίδιοι πολιτικοί σήμερα άρνούνται μέ έμφαση ότι ό Καταστατικός Χάρτης τής P.L.O. και όλλα έγγραφα θά πρέπει νά έννοηθούν κατά

τρόπο κυριολεκτικό: ότι δέν ύπάρχει στήν Παλαιστίνη χώρος γιά ένα έβραικο κράτος. Γ' αύτό πρέπει νά είπωθει, τή στιγμή αύτή πού τιμάμαι τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ, ότι δέν άρκει νά άντιστεκόμαστε στόν άντισημιτισμό τού παρελθόντος. 'Ο Βάλλενμπεργκ μάς δίδαξε νά πολεμάμε τόν άντισημιτισμό τού παρόντος.

'Επί τών ήμερών τού Βάλλενμπεργκ στή Βουδαπέστη οι πιό έπικινδυνοι άντισημίτες ήταν έκεινοι πού προσπάθησαν νά καταστήσουν τήν Εύρωπη Judenrein. 'Επί τών ήμερών μας, οι πιό έπικινδυνοι άντισημίτες είναι έκεινοι πού θέλουν νά καταστήσουν τήν Μέση 'Ανατολή judenstattein. 'Ο άντισιωνισμός, πού σημαίνει πόλεμο, τρομοκρατία και προπαγάνδα κατά τού κράτους τού 'Ισραήλ, άποτελεί τόν σημερινό άντισημιτισμό.

Δέν είμαι 'Εβραίος. Κατάγομαι άπό μια μικρή χώρα, τήν πατρίδα τού Ραούλ Βάλλενμπεργκ, πού έχει τό άποτευτο προνόμιο τής ειρήνης έπι 170 και πλέον χρόνια. Δέν έκπροσωπώ σήμερα καμιά κυβέρνηση ή πολιτικό κόμμα. Πιστεύω, όμως, ότι μιλώ έξ δύναμης έκατομμυρίων Εύρωπαίων πού θέλουν οι χώρες μας νά σταθούν άποτελεσματικά κατά τού νέου άντισημιτισμού.

'Υπάρχει μια άλλη Εύρωπη, πέρα άπό κείνη πού άγκαλιάζει τόν Γιασέρ 'Αραφάτ και ύποκύπτει στά δραβικά αιτήματα. Γιά τούτο, έπιτρέψτε μου, τήν ήμέρα αύτή πού είναι άφιερωμένη στόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ νά άπευθυνθώ πρός δίλους τούς Εύρωπαίους φίλους τού 'Ισραήλ, 'Εβραίους και μή 'Εβραίους:

Τώρα είναι ή ωρα νά άντισταθείτε έναντιον έκεινων πού ύποσκάπτουν τή δημοκρατία έπιτιθέμενοι κατά τών 'Εβραίων και τού έβραικού κράτους.

Σημειώσεις:

1. 'Ο Per Ahlmark διετέλεσε άντιπρος στήν προηγούμενη φιλελεύθερη κυβέρνηση τής Σουηδίας.
2. 'Ο Ραούλ Βάλλενμπεργκ ύπήρξε Σουηδός διπλωμάτης διαπιστευμένος στή Βουδαπέστη κατά τόν Β'. Παγκόσμιο πόλεμο. Διέσωσε χιλιάδες Ούγγρους, 'Εβραίους τό θρήσκευμα παρέχοντας σ' αύτούς τήν προστασία τής χώρας του. 'Αργότερα ή Βάλλενμπεργκ φυλακίσθηκε άπό τούς Σοβιετικούς, πού είσεβαλαν στή Σουηδία. Παρά τίς ρωσικές διαβεβαιώσεις ότι πέθανε στή φυλακή τό 1947, σύμφωνα μέ επίμονες πληροφορίες ή Βάλλενμπεργκ ζει άκομη.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΒΡΩΝΟΤ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 — ΑΘΗΝΑ

Ταχ. Θυρίδα 104 39 — τηλ.: 88.39.951

'Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:

'Ο Πρόεδρος τού Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ,
Σουρμελή 2

Τιμή Φύλλου δρχ.1

עַל חַיּוֹת הָיִם

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)